

Մ. ԿԱՊՑԻՆԵԼ, Ա. ԶԱՐԵՑԿԻ

ԿԻՏՐՈՆԻ ՍԵՆԵԿԱՅԻՆ ՄՇԱԿՈՒԹՅՈՒՆԸ

8 DEC 2017

ՀԽՍՀ ՀԱՂԺՈՂԿՈՄԱՏ — ԱՅԳԵԳՈՐԺԱԿԱՆ ՎԱՐՉՈՒԹՅՈՒՆ

634.3

Մ. ԿԱՊՑԻՆԵԼ, Ա. ԶԱՐԵՑԿԻ

ԿԻՏՐՈՆԻ
ՍԵՆԵԿԱՅԻՆ
ՄՇԱԿՈՒԹՅՈՒՆԸ

М. Капциньск, А. Зарецкий
Камнатная культура
ЛИМОНА

Сельхозгиз, Ереван, 1937 г.

11-26968 q/v

Ն Ե Ր Ա Ծ ՈՒ Ք Յ ՈՒ Ն

Յիտրուսային բույսերի խմբին են պատկանում կիտրոնը (լիմոնը), նարինջը, մանդարինը, գրեյպֆրուտը, կինկանը: Այդ բոլոր բույսերն արևադարձային և մերձարևադարձային ծագում ունեն: Աշխարհում համարյա չկա մի յերկիր, վորի բնակիչները վորպես սնունդ գործածելիս չլինեյին ցիտրուսային բույսերի քարձրարժեք և ոգտակար պտուղները: Յիտրուսային բույսերը մարդու համար արժեքավոր են վոչ միայն նրանով, վոր նրանք չափազանց սննդարար են, այլև նրանով, վոր նրանք պարունակում են հատուկ նյութեր, վորոնք կոչվում են վիտամիններ: Վերջին ժամանակներս ապացուցված է, վոր կան վիտամինների մի քանի տեսակներ, վորոնցից յուրաքանչյուրը մարդու օրգանիզմի համար յուրահատուկ նշանակություն ունի: Վիտամինների զանազան տեսակները նշանակվում են A, B, C, D և այլն լատինական տառերով:

Մարդու սննդի մեջ վորեւե վիտամինի բացակայությունը խանգարում է մարդկային օրգանիզմի նորմալ գործունեությունը և առաջացնում այս կամ այն հիվանդությունը. օրինակ՝ սննդի մեջ A վիտամինի բացակայությունը կամ անբավարար քանակի առաջացնում է աչքի, ատամի և վոսկրի հիվանդություն. B վիտամինի բացակայությունը՝ ներվային համակարգության զանազան հիվանդություններ, C վիտամինի պակասությունը՝ ցինգա հիվանդությունը: Շնորհիվ C վիտամինի այդպիսի հատկության, այն հաճախ անվանում են հակացինգային վիտամին:

Յիտրուսային պտուղներն աչքի յեն ընկնում C վիտամինի չափազանց մեծ պարունակությամբ, վորի հետեանքով և նրանք շատ արժեքավոր են մարդկային սննդի համար:

Յիտրուսային պտուղները մեծ նշանակություն ունեն նաև ստամոքսի զանազան հիվանդությունների ժամանակ վորպես դիետային մթերքներ:

Պտուղներն արժեքավոր հումույթ են նույնպես կոնսերվի

և հրուշակեղենի արդյունաբերութեան համար: Նրանցից պատրաստում են պահածո հյութեր և կոնցենտրատներ, վորոնք զանազան բնական արշավախմբերի համար անհրաժեշտ են վորպես հակա-ցինգային միջոցներ: Նրանցից պատրաստում են նաև զովագու-ցիչ ըմպելիքներ, ցուկատներ, մուրաբաներ, մարմելադներ, ժե-լեններ և այլն:

Բացի դրանից, ցիտրուսային բույսերը մեծ նշանակութիւն ունեն արդյունաբերութեան համար: Բույսի համարյա բոլոր մասերը կարող են ոգտագործվել վերամշակութեան համար, վորովհետև նրանք մեծ քանակութեամբ յեթեւային յուղ են պարունակում: Տերեւներից, ծաղիկներից և պտղի կճեպից ստացվող յեթեւային յուղը մեծ չափով ոգտագործվում պարֆյումերիայի արդյունաբերութեան մեջ:

Նույնիսկ բույսի բնափայտը, վոր մեծ ամրութիւն ունի, յայնորեն ոգտագործվում է զանազան հյուսնային պարագա-նների համար:

Ահա ինչու ցիտրուսային բույսերի մշակութեան զարգացումը ԽՍՀՄ-ում ունի խոշոր ժողովրդատնտեսական նշանակութիւն: Ահա ինչու կառավարութիւնը և կուսակցութիւնը ցիտրուսային բույսերի զարգացման գործին բացառիկ մեծ ուշադրութիւն են դարձնում:

Ինչպես արդեն ասված է, բոլոր ցիտրուսային բույսերն արևադարձային և մերձարևադարձային ծագում ունեն, դրա հա-մար ել աչքի յեն ընկնում համեմատաբար ցածր ցրտադիմաց-կունութեամբ և բացոթյա պայմաններում կարող են աճել մի-միայն, այսպես կոչված՝ մերձարևադարձային շրջաններում, այսինքն՝ այնպիսի շրջաններում, վորտեղ համարյա սառնամա-նիքներ չեն լինում, կամ թե սառնամանիքներն այնքան թույլ են լինում, վոր ցիտրուսային բույսերի զարգացման վրա վնա-սակար ազդեցութիւն չեն գործում:

Բազմամյա դիտողութիւններով ասպացուցված է, վոր առան-ձին ցիտրուսային բույսեր մեծ չափով տուժում են, կամ բո-լորովին փչանում հետեկալ ջերմաստիճանների դեպքում՝

Կիւկաններ	8—9	աստ. սառնամանիքի դեպքում
Մանգարիններ	7—8	»
Նարինջներ	6—7	»
Գրեյֆֆրուտներ	6—7	»
Յիարոններ	5—6	»
Կիտրոններ (լիմոն)	5—5	»

Այսպիսով ցիտրուսային կուլտուրաները կարող են լաճ-աճել այն շրջաններում, վորտեղ նման սառնամանիքներ չեն լինում: Մեղ մոտ ԽՍՀՄ-ում՝ հատկապես Կովկասում, կան այդ-պիսի շրջաններ. դրանք Սև ծովի մերձափնյա շրջաններն են՝ Սո-չիից մինչև Բաթումի: Այնտեղ ցիտրուսային բույսերը լաճ ա-ճում և պտղաբերում են: Նրանց տարածութիւնն այդ շրջան-ներում տարե-ցտարի ավելանում է:

Այսպես, ցիտրուսային կուլտուրաների ընդհանուր տարա-ծութիւնը Սև ծովի մերձափնյա շրջաններում մինչ հեղափոխու-թիւնը կազմում էր մոտ 400 հեկտար, ներկայումս 3000 հեկտա-րից ավելի յե. իսկ 1940 թվին այդ կուլտուրաների տարածու-թիւնը հասնելու յե մինչև 20000 հեկտարի:

Սակայն այդ տարածութիւնը դեռևս բավական չե, վոր-պեսզի լիովին բավարարի Միութեան աշխատավորներին՝ այդ արժեքավոր պտուղների նկատմամբ յեղած պահանջը: Ուստի, նշված շրջաններում ցիտրուսային կուլտուրաները դաշտային պայմաններում զարգացնելուն զուգընթաց, լայն կերպով պետք է տարածվի ցիտրուսների մշակութիւնը հարավային շրջաններում՝ հասուկ շենքերում և ջերմատներում, և կիտրոնի (լիմոնի) մշա-կութիւնը սենյակում՝ անխտիր, Միութեան բոլոր շրջաններում:

Հյուսիսային շրջաններում կիտրոնը սենյակի պայմաննե-րում մշակելու լիովին հնարավորութեան լավագույն օրինակ է հանդիսանում Գորկու յերկրամասի Ոկա գետի վրա Պավլովո քաղաքը, վորտեղ չնայած սառնամանիքները հասնում են 40,6 աստիճանի, այնուամենայնիվ կիսատափառներում աճում և պտղա-բերում է 2000-ից ավելի կիտրոնի ծառ, ըստօրում կիտրոնի մշակութեամբ զբաղվում են ավելի քան 50 տարի:

Առանձնապես հիշատակութեան արժանի յե Ազրբեյջանի Նուխի քաղաքի բնակիչ Հաքիմ Բաբա Մամեդովի փորձը: Այժմ նա տակառների մեջ ունի տարրեր հառակի մոտ 200 կիտրոնի ծառ: 1935 թ. նոյեմբերին նա քաղել էր 2200 հասած կիտրոն և դեռ ելի 500 հատ մնացել էր ծառերի վրա:

Մամեդովը յուր բոլոր կիտրոնները տեղավորում է 200—300 քառ. մետր տարածութիւն ունեցող իր փոքրիկ պարտեզում, վորտեղ և շարում է կիտրոնի տակառները, իսկ ձմեռը փոխադ-րում է 35—40 քառ. մետր տարածութիւն և 2 լուսամուտ ունե-ցող սենյակ: Սառնամանիքները Նուխիում հասնում են 20 և ավելի աստիճանի:

Մոսկվայի, Պարկովի և Միուսթյան այլ քաղաքների բազմաթիվ սիրողներ իրենց բնակարանները վոչ միայն զարգարեն են դեղեցիկ մշտադալար ցիտրուսային բույսերով, այլև նրանցից պտուղներ են ստանում:

Յիտրուսային կուլտուրաները սենյակի պայմաններում աճեցնելու տեխնիկան բարդ չէ: Բայց լավ բերք ստանալու համար նրան պետք է կատարելապես տիրապետել:

ՅԻՏՐՈՒՍԱՅԻՆ ԲՈՒՅՍԵՐԻ ՏԵՍԱԿՆԵՐԻ ՅԵՎ ՓՈՓՈԽԱԿՆԵՐԻ ԸՆՏՐՈՒԹՅՈՒՆԸ ՍԵՆԵԿԱՅԻՆ ՄՇԱԿՈՒԹՅԱՆ ՀԱՄԱՐ

Սենյակի պայմաններում կարելի չէ աճեցնել ամեն տեսակ ցիտրուսային բույս՝ կիտրոն, նարինջ, մանդարին, ցիտրոն, կինկոն, դրեյպֆրուտ և այլն: Սակայն դրանք բոլորն էլ լավ վորակի բերք չեն տալիս: Որինակ՝ մանդարինի և նարնջի պտուղները սովորաբար թթու չեն լինում, վորը և խիստ չափով իջեցնում է նրանց վորակը: Ըստ յերևույթին (թեկուզ վերջնականապես դեռ չի ստուգված) նույն բանը տեղի ունի և դրեյպֆրուտների նկատմամբ: Իսկ կիտրոնների համար բարձր թթվություներ հանդիսանում է նրանց բնորոշ արժանիքը և առանձնահատկությունը: Ընդհանրապես ցիտրոնը մշակվում է նրա հոտավետ հաստ կճեպի համար, վորից պատրաստում են մուրաբաներ, ցուկատներ և այլն: Թարմ վիճակում նրա միջուկն ուտելու համար պիտանի չէ, դրա համար էլ միջուկի վորակը նշանակություն չունի:

Այսպիսով, սենյակի պայմաններում աճեցնելու համար ամենահամեմատաբար ուշադրության արժանի չեն կիտրոնը և ցիտրոնը, վորոնց պտուղներն իրենց համի վորակով յետ չեն մնում այն պտուղներից, վորոնք աճեցվում են հարավում, բացթյաց պայմաններում, իսկ վորոշ դեպքերում նույնիսկ գերազանցում են նրանց:

Սենեկային մշակության համար չափազանց մեծ հետաքրքրություն են ներկայացնում նաև կինկանները: Դրանք մշտադալար բույսեր են. ծաղկում են աշնանը, պտուղները հասունանում են ձմռանը և վաղ զարնանը (հունվարից—մարտ) ու յերկար ժամանակ մնում են ծառի վրա: Սովորաբար թփերն ամբողջովին ծածկված են լինում մանր վոսկեգույն պտուղներով: Դրա շնորհիվ կինկանները բարձր են գնահատվում նաև վորպես դեկորատիվ բույսեր: Պտուղները գործ են ածվում թե թարմ վի-

ճակում և թե վերամշակության համար (գլխավորապես մաքս-
րաների համար):

Դեկորատիվ նպատակները համար կարելի չե ուղատեղորձել
հաև զառն պոմերանցի, նարնջի, մանդարինի բոլոր պարտե-
զային տեսակները, վորոնց ծաղիկներն ունեն հիանալի բուր-
մունք և տալիս են գեղեցիկ պտուղներ: Իսկ սենյակի պայման-
ներում լավորակ պտուղներ ստանալու համար կարելի չե հասնա-
նարարել միմիայն կիտրոնը, ցիտրոնը և կիսկանը:

Մանրաթեշտ և նկատի ունենալ, վոր սենյակի պայմաններում
այդ կուլտուրաների բոլոր փոփոխականներն ել միատեսակ ար-
դյունք չեն տալիս: Կիտրոնի բազմաթիվ փոփոխականներից միայն
մի քանիսն են պիտանի սենյակում մշակելու համար: Նույնը
վերաբերում և ցիտրոններին և կիսկաններին:

ԿԻՏՐՈՆԻ ԼԱՎԱԳՈՒՅՆ ՍՈՐՏԵՐԸ

Պավլովյան.— Այդ սորտը հայտարարվել և Պավլով (Ռկա
գետի վրա) քաղաքում: Յեղած տվյալներից կարելի չե յենթադ-
րել, վոր այդ սորտն իտալական ծագում ունի: Սակայն նրա
ծագումը և անունը ճշտորեն վորոշել հնարավոր չե, ուստի և այն
անվանում ենք Պավլովյան (Պավլովսկի):

Կիսատակառի մեջ բույսը հասնում և 100—110 սանտիմ.
բարձրության՝ հաշված արմատավիկից *): Բույսը թփի ձև ունի՝
առանց փշերի. տարվա ընթացքում ծաղկում և յերկու անգամ—
պարնանը՝ մարտ—ապրիլ ամիսներին, աշնանը՝ հոկտեմբերին.
ծաղիկները խոշոր են, հոտավետ. պտուղները հասնում են նոյեմ-
բերից սկսած մինչև մայիս. պտուղները միջակ մեծությամբ են՝
հոտավետ, հյութալի, գուրեկան թթու համով և շատ քիչ սերմով.
սկսում և պտղաբերել 2—3-րդ տարին: Լավ բազմանում և կտրոն-
ներով (ճյուղի մասերով): Լեռնային շրջանների համար լավա-
գույն սորտը կարելի չե համարել:

Նոր-ուգույան (տեղական սորտ).— Խորհրդային մերձաբևա-
դարձային շրջաններում այժմ դա ամենատարածված սորտե-
րից մեկն և: Կիսատակառի մեջ բույսը հասնում և մինչև
2 մետր բարձրության: Պավլովյան կիտրոնից տարբերվում և

*) Արմատավիկ կոչվում և այն տեղը, ուր արմատը վերջանում և և
ցողունն և սկսվում: Սովորաբար պողատու ծառերի բարձրությունը չափվում
և արմատավիկից:

Նկ. 1. Պավլովյան կիտրոն

Նրանով, վոր սա աճում է վոչ թե թփաձև, այլ վորպես ծառ (բնաձև):

Նոր-Աֆոնյան կիտրոնը փոփոխակաների այն սորտին է պատկանում, վորոնք ծաղկում և պտղաբերում են ամբողջ տարին: Նրանց պտուղները յերկարավուն են, միջակ մեծությամբ, թեթև վակի խորտաբերտ տեղերով և բաց-դեղին գույնի: Միջուկը հոտովետ է, թթու գուրեկան համի. սերմ քիչ ունի. շատ բերքատու չէ: Աջարստանի պայմաններում տակառի մեջ 10—12 տարեկան հասակում մի ծառը տալիս է մինչև 300 պտուղ: Սովորաբար բազմացվում է պատվաստի միջոցով. պտղաբերում է պատվաստից հետո 3—4-րդ տարին: Այս սորտի պակասությունը կայանում է նրանում, վոր վայրի կիտրոնի վրա պատվաստելու գեպքում, սենյակի պայմաններում, յերբեմն ձմեռը տերևաթափ է լինում: Այս սորտն ուշադրության արժանի չէ հարավային և մերձարևադարձային շրջանների համար, իսկ կտրոններով բազմացնելու գեպքում կարելի չէ հանձնարարել նաև մյուս շրջաններին:

Նվերիկա (ամերիկյան սորտ).— Մեզ մոտ սենյակի պայմաններում աճեցնելու համար մեծ նշանակություն ունի:

Լիսբոն (ամերիկյան սորտ).— Մեր պայմաններում դեռ ևս վերջնականապես ստուգված չէ:

ՎիլլաՔուանկա (ամերիկյան սորտ).— Համարվում է ամենապրապիմացկուն սորտերից մեկը. մեզ մոտ դեռ ևս բավարարչափով փորձված չէ:

Մեյերի կիտրոն.— Վորպես կիսատափառային կուլտուրա այս սորտն ունի համաշխարհային հռչակ: Այս սորտը գոկտոր Մեյերը փոխադրել է Չինաստանից 1908 թվականին: Ամերիկայում փորձարկվելուց հետո պարզվել է, վոր նա ամենաքրտադրմացկունն է, և գիմանում է մինչև 10,5 աստիճան սառնամանիքի, այնինչ կիտրոնի բազմաթիվ մյուս սորտերը 5—6° սառնամանիքից վոչնչանում են:

Մեյերի կիտրոնը հաջող բազմանում է կտրոններով և արմատակալման 2-րդ տարուց սկսում է պտղաբերել. այս սորտը շատ բերքատու չէ և 4-րդ տարում մեկ բույսից կարելի չէ ստանալ մինչև 100 պտուղ: Մեյերի կիտրոնն աչքի չէ ընկնում իր դանդաղ աճեցողությամբ, փշեր համարյա չունի, պտուղները խոշոր են՝ կլորավուն ձևի. իր հոտով նման է նարնջին. պտուղը դեղնա-նարնջագույն է:

Նկ. 2. Մեյերի կիտրոն

[illegible][illegible]

ԴԱՍՄԻՈՒՄԻ ՈՂԵՆՆԵՐ ԴՅՈՒՆՎԱԾ ՈՎՍԿՈՒՄԵՐՈՒ

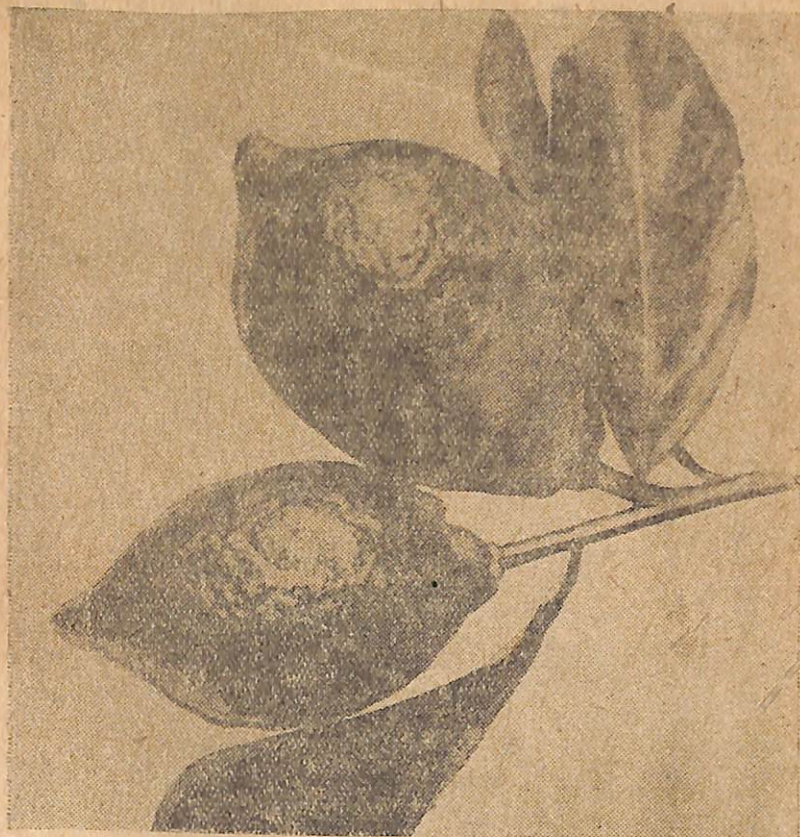
ՀԱՅ Կ ԴՆԻՄԻՆՄԱՆ ԴՅ ՔՄԻՔՄԻՄԱՆ ԱՄՆ ԵՐԱՍՏԻՒՅԻՍԻՄԵՆՅՈՒ

[illegible]

Վերադառնալով Երևան, Գրիգորյանը հանդիպեց իր ընտանիքին և ընկերներին, որոնք հաշտվել էին իր հետ։

[illegible]

դամովի «հարսի» ճ. Ն.

ման ղշտի մզդեւանքանիցեպտ փկզր նվմզդւանտոխոմ զ յրանմտրոց
խանոման վետտո ու մրտոքամոտետտո զ յրանտոլտաւ Դ զտմսո
ճտիճտմտտոզդրո տլ — (Կտոխիտի ղշտիտտաւ) քախաւ
:ղտոքանտտաւ ճքք
զմ վզտրոմ ղտմսո ուտ տմրտտաւ ղզմտիզդզո ոզտմաւ

Սենյակում, ձմեռվա ընթացքում, բույսերը վարժվում են սենյակի պայմաններին (ջերմության, ողիւն), վորոնք զգալի չափով տարբերվում են բացօթյա պայմաններից. նրանք ավելի քնքուշ և զգայուն են դառնում արտաքին պայմանների փոփոխությունը, մասնավոր ջերմության, ողի և արևի ազդեցությունը. ուստի այն պատուհանները, վորտեղ դրվում են բույսերը, պետք է բաց անել մեծ զգուշությամբ: Վոչ մի դեպքում չի կարելի պատուհանները բաց անել միանգամից՝ յերկար ժամանակով: Առաջին որերը պետք է բաց անել կես ժամով և մի ժամից վոչ ավելի, իսկ հետագա որերը հետզհետե ավելացնել այդ ժամանակամիջոցը: Սովորաբար 6—8 որ բավական է, վորպեսզի բույսերը վարժվեն թարմ ողիւն: Յեթե պատուհանները բացելու ժամանակ նկատվի, վոր բույսերն սկսում են խեղճանալ (տերևները թառամում, կախ են ընկնում), անհրաժեշտ է պատուհաններն անմիջապես փակել: Սենյակում բույսերը մի քանի որ պահում են ծածկված պատուհաններով այնքան ժամանակ, մինչև վոր թառամելու նշանները վերանում են (յերբ տերևներն ավելի ճկունանում և ընդունում են նախկին դիրքը): Դրանից հետո նորից կարելի յե սկսել բույսը վարժեցնել թարմ ողիւն, բայց անհրաժեշտ է այդ անել զգուշորեն, ավելի քան առաջին անգամ՝ սկզբնական շրջանում պատուհանները բացելով վոչ թե կես ժամով, այլ 15 րոպեով՝ հետզհետե ավելացնելով այդ ժամանակամիջոցը, բայց վոչ այնպես արագ, ինչպես սովորաբար արվում է:

ԱՄԱՌԸ ԲԱՑՈՅԱ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐՈՒՄ ԲՈՒՅՍԵՐՆ ԻՆՉՊԵՍ ՊԱՇԵԼ

Առանց նախազգուշական միջոցների կիրառման, բույսերը տնամերձ պարտեզ, կամ վորևե բաց տեղ դուրս բերել նույնպես չի կարելի: Այն տեղը, վորտեղ բույսերը դրվելու յեն, անպայման պետք է պաշտպանված լինի ուժեղ քամիներից: Բույսերը բացօթյա պայմաններին և ուղղակի արևի լույսի ազդեցությանն անհրաժեշտ է վարժեցնել աստիճանաբար, հակառակ պարագայում տերևների ուժեղ այրվածքներ կարող են տեղի ունենալ, իսկ վորոշ դեպքերում՝ նույնիսկ բույսերի վոչնչացում: Սկզբում բույսերը պետք է դնել կիսաստվերում: Յեթե ստվերոտ տեղ չկա, կարելի յե այդպիսին պատրաստել: Դրա համար հարկավոր է հողի մեջ 3—4 ցից խրել և նրանց վրա փռել վորևե կտոր: 4—6

որ հետո բույսերը կարելի յե դնել ավելի բաց տեղ՝ առաջին որը մոտավորապես մեկ ժամով, իսկ յերկու—յերեք որից հետո արդեն ժամանակամիջոցն ավելացնել մեկ և մեկուկես ժամով: Յերբ բույսի դրսի պայմաններում պահելու տևողությունը կհասնի 6—8 ժամի, այն ժամանակ արդեն նրանց կարելի յե թողնել արևի տակ ամբողջ որով: Նույնպես պետք է նշել, վոր բույսերը բարաշեն շենքերի պատերին շատ մոտ չի կարելի դնել. այդպիսի պատերն որվա ընթացքում խիստ տաքանում են, վորից բույսերը կարող են տուժել: Վերը թված նախազգուշական միջոցները չկիրառելու հետևանքով վորոշ սիրողների պրակտիկ կյանքում շատ հաճախ լինում են այրվածքների և նույնիսկ բույսերի վոչնչացման դեպքեր: Շատ սիրողների մեջ ստեղծվել է այն կարծիքը, վոր սենյակում աճեցվող ցիտրուսները վախենում են արևից: Նման կարծիքը միանգամայն սխալ է. ընդհակառակը, ցիտրուսային բույսերն արև սիրում են, վորովհետև նրանք տաք յերկրի բույսեր են:

Գարնանը բույսերը գիշերները պետք է ներս տանել այնքան ժամանակ, մինչև վոր գիշերային տաքության ջերմաստիճանը 12—14 աստ. պակաս չլինի: Ամբողջ ամառվա ընթացքում բույսերը գիշեր ու ցերեկ կարելի յե թողնել դուրս: Աշնանը, յերբ գիշերային ջերմությունը 12—14 աստիճանից կսկսի իջնել, գիշերները պետք է բույսերը ներս տանել, իսկ յերբ ցերեկվա տաքությունը 10—12 աստիճանից ավելի կիջնի, այդ դեպքում բույսերն այլևս դուրսը թողնել չի կարելի:

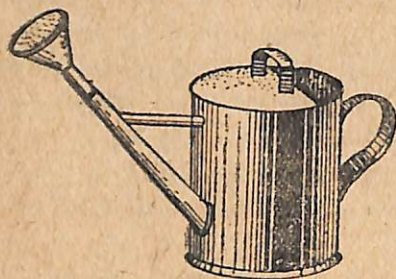
Յեթե լեռնային և կենտրոնական շրջանների պայմաններում ցիտրուսային բույսերը յերկար ժամանակ պահվեն դուրսը՝ 10 աստիճանից ցածր ջերմության տակ, կարող են տերևները թափել, վորը և վատ կանդրադառնա բույսի հետագա զարգացման վրա:

Այն շենքերում, վորտեղ ձմեռելու յեն ցիտրուսները, ջերմաստիճանը 0-ից չպետք է իջնի, և ջերմաստիճանը բարձրանա 14—15-ից ավելի:

Ձմեռը պահելու համար լավագույն ջերմաստիճանը 8—10° է: Այդպիսի պայմաններ կարելի յե ստեղծել միայն լուսավոր, չտաքացվող միջանցքում կամ ապակեծածկ պատշգամբում: Պետք է նկատի ունենալ, վոր բույսի վրա խիստ վատ են ազդում ջերմաստիճանի սուր տատանումները:

ՅԻՏՐՈՒՍԱՅԻՆ ԲՈՒՅՍԵՐԻ ՍԵՆԵԿԱՅԻՆ ՄՇԱԿՈՒՅՅԱՆ ՀԱՍԱՐ ԱՆՀՐԱԺԵՇՏ ԻՆՎԵՆՏԱՐԸ ՅԵՎ ԱՄԱՆԵՂԵՆԸ

Յիտրուսային բույսերի սենեկային մշակության համար անհրաժեշտ ինվենտարը հետվյալն է՝ 1) ցնցուղ, 2) պուլվերիզատոր, 3) ալյու մկրատ, 4) ալյու դանակ:

Նկ. 4. Ծնցուղ

Բույսերը սրսկելու համար պետք է ոգտագործել պուլվերիզատորներ, վորոնք ալիլի հարմար են: Պուլվերիզատորները գործադրվում են նաև ֆետատուների դեմ պայքարելու ժամանակ՝ թունավոր նյութեր սրսկելու համար. վերջին դեպքում սրսկելուց հետո պետք է նրանք ջրով լավ մաքրել:

Ալյու մկրատները գործ են ածում բույսերի հաստ ճյուղերը կտրելու համար, վոր կարելի է ձևաք բերել բոլոր յերկաթեղենի խանութներում:

Բույսի ճյուղերը կտրելու համար շատ հաճախ գործ են ա-

Նկ. 5. Ալյու մկրատ

Նկ. 6. Ալյու դանակ

ծում ալյու դանակներ. ճյուղերն ալյու դանակով կտրելը դերապառնիլի յե այն պատճառով, վոր ստացվում են ալիլի հարթ

կտրվածքներ, վորոնք հեշտ և արագ են առողջանում: Սակայն հաստ ճյուղերը դանակով կտրելը դժվար է, ուստի ալյուպիսի դեպքերում մկրատն է գործածվում: Մկրատով կտրվածքն անպայման պետք է հարթել ալյու դանակով:

Նկ. 7. Կավե ծաղկաման

Նկ. 8. Փայտե քառանկյունի արկղ

Ալյու անցնենք ամաններին՝ նկարագրություն:

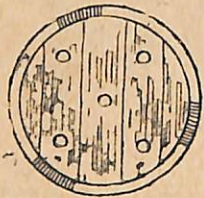
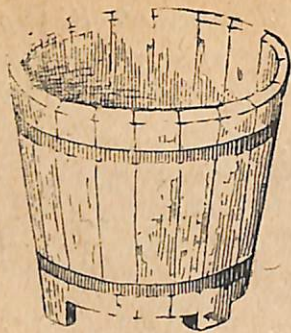
Յերիտասարդ բույսերի (մինչև 4-5 տարեկան) համար կարելի է ոգտագործել թրծած սովորական կավե, բայց վոչ գլազուրով պատած ծաղկամաններ: Ավելի մեծահասակ բույսերի համար ծաղկամանները փոխարինում են փայտյա կիսատակառններով: Կիսատակառնները կարող են լինել կլոր—

տակառաձև և քառանկյունի—արկղաձև: Կիսատակառնի ձևը մեծ նշանակություն չունի: Կարևոր է միայն, վոր նրա ներքևի մասի լայնությունը (հատակում) 4-5 սանտիմետրով պակաս լինի վերիվի մասի լայնությանը: Կիսատակառն բարձրությունը և լայնությունը կախված է բույսի և գլխավորապես արմատների մեծությունից: Վորպես որինակ կարելի յե հանձնարարել ամանի հետևյալ չափերը.

Բույսերի հասակը	Ամանի յերկարությունը վերին մասում (սանտիմ.)	Մանրություն
Արմատակառած կտրոն	8	
1 տարեկան	12	
2-3 տարեկան	16	
4-6 »	20	
7-8 »	24	
9-10 »	28	
11-15 »	32	
16-20 »	36	
20-ից բարձր	40-50	

1. Ամանի չափը սովորաբար հաշվում են ըստ նրա վերին մասի լայնության:
2. Սովորաբար ամանի բարձրությունը հավասար է լինում նրա վերին մասի լայնությանը:

Նկ. 9. Կիսատակառ (կաղկա)

կամանի հողի թթվելուն: Այդ իսկ պատճառով ել չի հանձնարարվում մետաղյա ամանեղեն գործածել:

Բույսերը նոր կիսատակառների մեջ փոխադրելու ժամանակ պետք է հետևել, վորպեսզի կիսատակառները պատերին ձեղքեր չունենան, այլպես ջրելու ժամանակ նրանք արանքներով ջուրը կթափի:

ԿԻՍԱՏԱԿԱՌԱՅԻՆ ՄՇԱԿՈՒԹՅԱՆ ՀԱՄԱՐ ՀՈՂ ՊԱՏՐԱՍՏԵԼԸ

Ցիտրուսային բույսերի կիսատակառային մշակութային ժամանակ հատուկ նշանակություն ունի բույսերի սննդի ապահովման խնդիրը, ուստի և վճռական նշանակություն ունի հողի կազմը: Վրմանք այդ հարցին բավարար ուշադրություն չեն դարձնում ամեն պատահական հող վերցնում են և հետո դարձմանում թե ինչու բույսը փչացավ: Բազմաթիվ դեպքերում սենյակի բույսերը փչանում են սննդի պակասությունից, կամ ջրելու աննորմալ պայմաններից:

Պետք է նկատի ունենալ, վոր կիսատակառային մշակութային համար պատրաստի հող համարյա թե չկա, համենայն

Կիսատակառներն ավելի լավ է պատրաստել կաղնու փայտից՝ յերկաթե ողակապերով: Հատակի մասում պետք է լինի 3—4 հատ վոչ մեծ անցք՝ ավելորդ ջուրը դուրս հոսելու համար: Ավելորդ ջրի հոսանքը հեշտացնելու, ինչպես նաև դեպի արմատներն ողի աղատ մուտքն ապահովելու համար կիսատակառները պետք է պատրաստել 3—4 վորտիկներով, կամ թե կիսատակառի հատակին խփել 2 ձողիկ, վորպեսզի նրա հատակը չդիպչի սենյակի հատակին, կամ պատուհանի ներքնատախտակին:

Վոչ մի դեպքում չի կարելի ծաղկամանները և կիսատակառները ներկել. դա պակսեցնում է ողի հոսանքը դեպի արմատները և նպաստում ծաղկամանի հողի թթվելուն:

Այդ իսկ պատճառով ել չի հանձնարարվում մետաղյա ամանեղեն գործածել:

Բույսերը նոր կիսատակառների մեջ փոխադրելու ժամանակ պետք է հետևել, վորպեսզի կիսատակառները պատերին ձեղքեր չունենան, այլպես ջրելու ժամանակ նրանք արանքներով ջուրը կթափի:

դեպս այդպիսի հող դժվար է գտնել. դրա համար այդպիսի հողը պետք է պատրաստել մի քանի տեսակ հողից խառնուրդ կազմելով, վորպեսզի ստացվի լավ սննդարար հող:

Կիտրոնի կիսատակառային մշակութային համար հողի լավագույն կազմը հետևյալն է. մեկ մաս ձմահող, մեկ մաս անտառային բուսահող, մեկ մաս քայքայված գոմաղբ, մեկ մաս դետի ավադ: Առանձին դեպքերում (խոշոր բույսերի համար) այդ խառնուրդին կարելի է ավելացնել խառնաղբի հող:

Հողի այդ տեսակների քանակական փոխհարաբերությունը կարելի է վորոշ չափով փոխել, բայց այս դեպքում պետք է հետևել, վորպեսզի հողը շատ պինդ և կաշուն չլինի: Նա պետք է լինի ծակոտկեն և ջրի ու ողի համար միանգամայն թափանցիկ:

Ճամառողն ամենակարևոր մասն է: Այն պետք է պատրաստել հետևյալ ձևով. դաշտում ընտրում են մի հողամաս, ցանկալի է թիթեռնածաղիկ բույսերով զբաղված (աւվույտ, յերեքնուկ և այլն): Ցեթե հողը պատրաստվելու է այն ժամանակ, յերբ խոտը բարձր է, խոտը նախապես պետք է հնձել: Ընտրված հողամասից հարկավոր է վերցնել հողի վերին շերտը, 10—15 սմ հաստությամբ և այդ հողը բահով շրջել, վորպեսզի ձիմ լավ քայքայվի: 5—6 որ հետո, յերբ ձիմ մի փոքր կչորանա, պետք է բահով խառնել՝ աշխատելով նրանք մանրացնել, հողն արմատներից թափ տալ և 15—20 որ հետո այդ հողը կարելի է ոգտագործել:

Վոչ մի դեպքում չի կարելի կիսաքայքայված մասն արմատները դեն գցել, քանի վոր նրանք ձմահողի ամենաարժեքավոր մասն են կազմում:

Անտառային բուսահողը լավ է պատրաստել վաղ գարնանը՝ անտառում (բայց վոչ փշատերև անտառում): Հողը նույնպես պետք է վերցնել բարակ շերտերով, թափված տերևների և կիսաքայքայված մանր ձյուղերի հետ միատեղ: Վորեք բաց տեղ հավաքած հողից պետք է կույտեր կազմել և ամառվա ընթացքում նրանք մի քանի անգամ բահով խառնել: Քայքայման պրոցեսն ուժեղացնելու համար կույտերը մի քանի անգամ պետք է ջրել: Սովորաբար աշնանն այդ հողն արդեն բավականաչափ պատրաստ է լինում գործածության համար: Անտառային բուսահողը վորոշ չափով հանդիսանում է նաև վորպես պարարտանյութ:

Գոմաղբի փառաղբը բոլորովին քայքայված գոմաղբն է, վոր սե, պարարտ հողի տեսք է ունենում: Այդ հողը կարելի է գտնել գոմաղբ թափած տեղերում: Վերևից թարմ գոմաղբը պետք

և հեռացնել մինչև այն շերտը, ուր սկսվում է բոլորովին քայքայված միատեսակ, ճարպոտ, յուղոտ մասսան:

Ավելի լավ է ոգտագործել ձիու քայքայված աղբը:

Սպազ.— Անկախ նրանից թե ինչպես է պատրաստվել հողը, նրան միշտ պետք է ավազ ավելացնել: Լավ ավազը գետի ավազն է: Այդ ավազը գործածելուց առաջ ջրի մեջ պետք է մի քանի անգամ լվանալ, մանավանդ յեթե նրա մեջ նկատվում են ժանգոտ բծեր:

Քաղաքի պայմաններում վերը նկարագրած ձևով հող պատրաստելը բավականին դժվար է, ուստի և պատրաստի հող պետք է ձեռք բերել բուսապատման տրեստներից, ծաղկանոցային տնտեսություններից, ջերմատներից և այլն:

ՑԻՏՐՈՒՍԱՅԻՆ ԲՈՒՅՍԵՐԻ ԲԱԶՄԱՑՈՒՄԸ

Թե կիտրոնը և թե մյուս ցիտրուսային բույսերը բազմացնում են սերմերով և կտրոններով (այսինքն՝ ձյուղերի մասերով), սենյակի պայմաններում ամենամեծ ուշադրությունը պետք է դարձնել Զ-րդ միջոցի, այսինքն՝ կտրոններով բազմացնելու վրա: Սակայն դրա համար պետք է ունենալ պտղաբերող բույսեր, իսկ վոչ մերձարևադարձային շրջաններում այդպիսի բույսեր քիչ կան:

Ուստի առաջին հերթին նկարագրենք ավելի մատչելի սերմերով բազմացման միջոցը:

Բազմացումը սերմերով.— Իրենց տներում կիտրոն աճեցնելու համար բազմացման այս միջոցը կարող են ոգտագործել բոլոր սիրողները՝ առանց բացառություն բերել շրջաններում: Դրա համար անհրաժեշտ է միայն կիտրոն գնել, նրա սերմերը հանել և ցանել: Սերմերը պետք է զգուշությամբ հանել, վորպեսզի դանակով չկտրվեն, ըստ վորում կիտրոնի միջուկը կարելի չէ ոգտագործել: Պետք է նկատի ունենալ, վոր կիտրոնի թեյի մեջ զցած սերմերը ցանելու համար անպետք են, վորովհետև տաք թեյը մեղցնում է սերմի սաղմը և նա ծլունակությունը կորցնում է:

Ընտրած սերմերը լավ է ցանել մոտակա 3—4 ուլվա ընթացքում, վորովհետև յերկար պահելու դեպքում, մանավանդ տաք ու չոր տեղում, նրանք նույնպես կկորցնեն իրենց ծլունակությունը:

Սերմերը պետք է ցանել հատուկ ծաղկամանների կամ փոքր արկղների մեջ (նայած սերմի քանակության): Ամանի մեջ պետք է հող լցնել, վորի կազմը վերը ցույց է տրված, և նրա մեջ

ցանել մեկ սանտիմետր խորությունը՝ մեկ սերմը մյուսից 2—3 սմ հեռավորության վրա: Սերմերը՝ արդեն աճող բույսեր ունեցող ծաղկամանների մեջ, ինչպես դա հաճախ կատարվում է, չի կարելի ցանել: Դա ֆուսս և թե ծաղկամանի մեջ աճող բույսին, և թե նոր մատաղ ծիլերին, քանի վոր նրանց նկատմամբ հնարավոր չէ անհրաժեշտ խնամք տանել: Ծաղկամանի կամ արկղի մեջ ցանած սերմերն անհրաժեշտ է հենց նույն ժամին առատորեն ջրել, դնել տաք տեղ և հետագայում ջրել ըստ կարիքի: Առանձնապես պետք է հետևել, վոր հողը չչորանա, բայց չափազանց շատ ջրելը նույնպես վտանգավոր է, վորովհետև սերմերը կարող են նեխել:

Սերմերի արագ և լավ աճման համար ամենարարենապաստ ջերմությունը 20—25 աստիճանն է:

Առաջին ծիլերը յերևալուց հետո անհրաժեշտ է ստեղծել այլ պայմաններ, այսինքն՝ ավելի ցածր ջերմաստիճան և ավելի շատ լույս, վորի համար ամենից հարմարը նրանք պատահաններում տեղավորելն է:

Յեթե աճող ծիլերը շարունակենք թողնել տաք և մութ տեղ, այն ժամանակ նրանք կսկսեն շատ ուժեղ և անհավասար դեպի վեր աճել, վորի հետևանքով կստացվեն շատ թույլ, ձգված բույսեր: Ծիլերի հետագա զարգացման համար արդեն բավական է 13—15 աստ. ջերմությունը: Այդ ջերմության դեպքում նրանք զգալիորեն դանդաղ կաճեն, բայց դրա փոխարեն կստացվեն ավելի առողջ բույսեր՝ սերմնաբույսեր (սերմից աճեցրած յերիտասարդ բույսերը կոչվում են սերմնաբույսեր):

Յերբ աճող ծիլերը կունենան առաջին զույգ իսկական տերեփները, նրանք հարկավոր է վերատնկել առանձին ամանների մեջ: Դրա համար պետք է վերցնել ամենափոքր՝ 6—8 սմ չափի (վերի մասի լայնությունը) ծաղկամաններ և յուրաքանչյուր ծաղկամանի մեջ տնկել մեկական սերմնաբույս:

Դա կատարվում է հետևյալ կերպ. աջ ձեռքը վերցնելով վերևի սրածայր փայտ կամ դանակ՝ սերմնաբույսի մոտ խրում են հողի մեջ և զգուշությամբ բարձրացնում այն: Այդ նույն ժամանակ ձախ ձեռքով բռնելով՝ բույսն զգուշությամբ հանում են հողից: Ծաղկամանի մեջ տնկելուց առաջ, սերմնաբույսի արմատը յեղունկով մի քիչ պետք է կարճացնել: Այդ արվում է նրա համար, վոր հետագայում ստացվեն ավելի լավ զարգացած փնջաձև արմատներ:

Սերմնաբույսը հողի մեջ տնկելու ժամանակ ձախ ձեռքով պետք է պահել այնպիսի բարձրության վրա, վոր նա տնկվի $1\frac{1}{2}$ —1 սմ ավելի խորը, քան յեղել է իր տեղում, իսկ աջ ձեռքով հողը նստեցնել արմատներին: Ծաղկամանի մեջ հողը մինչև բերանը չի կարելի լցնել, պետք է մի քիչ տեղ թողնել (մոտավորապես 1 — $1\frac{1}{2}$ սմ): ջրելու համար: Յերը սերմնաբույսը ծաղկամանի մեջ կդրվի և հող կլցվի, անհրաժեշտ է ծաղկամանի յեղերի հողը քիչ նստեցնել—պնդացնել: Տնկելուց հետո սերմնաբույս սերն անմիջապես պետք է լավ ջրել և դնել ավելի տաք ու լուսավոր տեղ, վորպեսզի նրանք արմատակալեն:

Սերմնաբույսերի հետագա խնամքը պետք է լինի պարբերաբար ջրել և ըստ աճման չափի վերատնկել ավելի մեծ ծաղկամանների մեջ:

Սերմերից աճեցրած կիտրոնները շատ յերկար ժամանակ չեն պտղաբերում՝ յերբեմն մինչև 10 — 12 տարեկան հասակը: Բացի դրանից, վատահույսյուն չկա, վոր այդ բույսերը լավ վորակի պտուղներ կտան: Շուտ բերք ստանալու և լավ վորակի պտուղ ստանալու համար անհրաժեշտ է պատվաստել:

Պատվաստած սերմնաբույսերը պատվաստից 2 — 3 տարի հետո արդեն սկսում են պտղաբերել:

Պատվաստի ձևեր շատ կան, սակայն նրանք բոլորը կարելի չեն բաժանել յերկու խմբի. 1) պատվաստ մեկ բողբոջով (աչքով), կամ, ինչպես անվանում են՝ աչքապատվաստ և 2) պատվաստ՝ կտրոնով կամ կտրոնապատվաստ (մատապատվաստ):

Մենք կսահմանափակվենք ամենատարածված և պարզ միջոցի՝ աչքով պատվաստի կամ աչքապատվաստի նկարագրությամբ: Այս ձևն այնքան հեշտ է, վոր ցանկության դեպքում յուրաքանչյուր սիրող շատ շուտով կարող է տիրապետել դրան:

Նախևառաջ պետք է վորոշել թե աչքապատվաստի համար աչքեր *) ունեցող կտրոններ վորտեղից վերցնել:

Կտրոնը պետք է վերցնել լավ սորտի պտղաբերող կիտրոնի բույսից:

Յեթե ծանոթների մոտ այդ նպատակի համար համապա-

տասխան բույս չգտնվի, ապա կտրոնները պետք է ստանալ կամ դուրս գրել կիտրոնի մշակությամբ և բազմացմամբ զբաղվող հատուկ պետական տնտեսություններից (Գոսսորտֆոնդ, Բուսապատման տրեստ և այլն):

Աչքապատվաստ կատարվում է այն ժամանակ, յերբ սերմնաբույսի ցողունի ներքևի մասը կլինի սովորական մատիտի հաստության կամ մի քիչ ավելի, այսինքն՝ մոտավորապես 8 — 10 միլիմետր տրամագծով:

Աչքապատվաստը սովորաբար կատարվում է վաղ զարնանը կամ ամռան 2 -րդ կիսին: Գարնան աչքապատվաստի ժամանակ աչքը (բողբոջը) նույն տարին աճում—շիվ է գցում, դրա համար էլ այս ձևը կոչվում է «աճող» աչքով աչքապատվաստ:

Ամռան աչքապատվաստի ժամանակ շիվը զարգանում է մյուս տարին, ուստի այս ձևը կոչվում է «քնող» աչքով աչքապատվաստ:

Աչքապատվաստի հաջողության գլխավոր պայմանը սերմնաբույսի կեղևի լավ անջատումն է: Սովորաբար կեղևը լավ է անջատվում զարնանը՝ ապրիլ, մայիս և ամռանը՝ ոգոստոս ամիսներին: Պետք է ասել, վոր ընդհանրապես աչքապատվաստ հնարավոր է կատարել ամբողջ տարվա ընթացքում, միայն թե կեղևը լավ անջատվի:

Աչքապատվաստի համար կտրոն միջերկու ժամանակ պետք է հեղվի առնել, վոր շիվերի վրա աչքերը հավասարաբեք չեն. աչքապատվաստի մոմենտին շիվի վերին մասում նրանք հասունացած չեն լինում, իսկ ցածրի մասում սովորաբար թույլ են նկ. 10. Աչքապատվաստի կտրոններ զարգացած լինում: Ուստի և պատվաստի համար պետք է վերցնել պատվաստաշիվ—կտրոնի միջին մասի աչքերը:

Կտրած շիվ տերևները հենց նույն ժամին պետք է հեռացնել այնպես, վոր մնան միմիայն տերևակոթունները: Պետք է կտրել նաև կտրոնի վերին և ներքևի ծայրերը:

*) Այդեգործության մեջ աչքապատվաստի համար պատրաստած ճուղը յուր բողբոջներով—աչքերով կոչվում է կտրոն: Աչքեր կոչվում են այն բողբոջները, վորոնք գտնվում են տերևակոթի մոտ:

Այդ ձևով ստացած կտրոնը մինչև աչքապատվաստ կատարելը բացօթյա թողնել չի կարելի. այն պետք է դնել ջրով լցրած բաժակի մեջ կամ թե պահել խոնավ շորում:

Աչքապատվաստի տեխնիկան հետևյալն է. նախևառաջ ցողունի վրա պետք է ընտրել աչքապատվաստի տեղը: Այդ տեղը սովորաբար պետք է լինի հողի մակերեսից 3—5 սմ բարձրությամբ վրա: Պատվաստի տեղը պետք է թաց շորով մաքրել՝ ցողունին կպած հողի հատիկներն ու կեղտը հեռացնելու համար:

Նկ. 11. Դ ձևի կտրվածք. աչք հանելը, աչք դնելը, կապելը

Ապա աչքապատվաստի սուր դանակով ցողունի կեղևի վրա ներքևից դեպի վեր ըստ յերկարության մոտ 2—2,5 սմ մեծությամբ կտրվածք պետք է անել: Կտրվածքը խորը չպետք է լինի, այլ միմիայն կեղևի հաստությամբ չափ. ապա կտրվածքի վրա ըստ յերկարության մոտ 1 սմ չափ հորիզոնական կտրվածք է արվում, այնպես, վոր յերկու կտրվածքները միասին ուստական Դ տառի ձև ունենան: Կտրվածքը դանակի վոսկրյա ծայրով հարկավոր է զգուշութամբ բաց անել և հետևել, վորպեսզի բնափայտը չվիրավորվի և ճեղքվածքի կեղևը չպատռվի: Հենց այստեղ տեղնուտեղը աչքը կտրոնից պետք է հանել: Աչքը կտրելու համար պետք է սկսել աչքից մեկ սմ վեր և աչքը բնափայտի փոքրիկ կտորի հետ միասին զգուշութամբ կտրել ու հանել: Այդ ձևով հանած աչքը ձախ ձեռի յերկու մատով հարկավոր է բռնել տերևակոթունից և զգուշութամբ տեղավորել բացված ճեղքվածքի կեղևի տակ:

Աչքը կեղևի տակ տեղավորելուց հետո պետք է ճլուպով ամուր կապել. դրա համար անհրաժեշտ է վերցնել ճլուպի հավասար և ամուր կտոր ու ամբողջ վերքն ամուր փաթաթել այնպես, վոր աչքն ինքն ազատ մնա, վորովհետև նրանից է աճելու շիվը:

Նկ. 12. Աչքապատվաստից վեր—կտրելու տեղը

Կտրոնի կտրվածքները վոչ մի մածիկով չպետք է ծածկել: Իսկ փառուի վտանգը կանխելու համար ներքևի կտրվածքին կարելի չե փայտածուխի ծեծած փոշի ցանել: Այդ ձևով պատրաստած կտրոնը տնկում են արմատակալման համար:

Կտրոններ տնկելու լավագույն ժամանակը համարվում է գարունը՝ ապրիլ, մայիս ամիսները: Սակայն Պավլովո քաղաքի սիրողների ուրինակով՝ կտրոնը կարելի չե տնկել համարյա ամբողջ տարվա ընթացքում:

Կտրոնները կարող են արմատակալել սովորական արկղի մեջ՝ խոնավ ավազում, բայց կտրոնների վրա արմատներ յերեվալուց հետո անհրաժեշտ է նրանք վերադնկել հողով լցված ծաղկամանի մեջ, վորովհետև ավազի մեջ սննդաբար նյութեր բոլորովին չկան:

Պավլովո քաղաքում կիրառում են կտրոնների՝ անմիջապես հենց հողով լցված ծաղկամանի մեջ արմատակալման յեղանակը: Այս դեպքում ամբողջ տարվա ընթացքում վոչ մի վերադնկում չի պահանջվում: Դրա համար պետք է վերցնել 12 սմ մեծությոն ունեցող ծաղկաման (վերին լայնքը) և լավ յեռացնել այն (ախտահանել):

Ծաղկամանի հատակում պետք է դրենաժ պատրաստել, վորպեսպի ջրելու ժամանակ ավելորդ ջրերը գուրս հոսեն և ողի մուտքը հեշտացվի: Դրենաժը կատարվում է այսպես. ծաղկամանի հատակում անցք է արվում (յեթե դա չկա) և ծածկվում է խցիկի կտորով (կտրած ծաղկամանի փոքր կտոր)՝ ուղուցիկ մասով դեպի վեր: Ապա նրա վրա լցնում են մի շերտ մանր քար կամ սիսեռի մեծությամբ փայտածուխ: Դրենաժային այդ շերտի հաստությոնը ծաղկամանի բարձրությոնի մեկ քառորդից ավելի չպետք է լինի: Դրենաժային շերտի վրա պետք է փռել ախտահանված (յեռացրած) մամուլի 1 սմ հաստությոնի շերտ, այնուհետև՝ 8—10 սմ հաստությոնի սևահողի շերտ: Ծաղկամանի հողը պետք է ջրել գոլ ջրով այնչափ, վոր ամբողջ շերտը խոնավանա. այնուհետև ծաղկամանը՝ պատրաստած հողով պետք է լցնել մինչև բերանը:

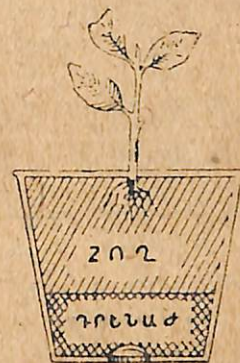
Պատրաստած կտրոնը պետք է տնկել ծաղկամանի միջին մասում՝ 4—5 սմ խորությամբ (այս դեպքում կտրոնի վրա հողի մակերեսից վերև պետք է մնա տերևների հետ միասին 2—3 աչքից վաչ պակաս: Տնկած կտրոնն անհրաժեշտ է ջրել և ծածկել սովորական բաժակով, կամ ապակյա բանկայով: Յեթե կտրոն-

ների թիվը շատ է, ծաղկամանի փոխարեն կարելի չե հարմարեցնել արկղ: Կտրոնները տնկելուց հետո հարկավոր է արկղը ծածկել ապակիով:

Կտրոնների հաջող արմատակալման համար անհրաժեշտ է բավականաչափ խոնավությոն և ջերմությոն: Դրան կարելի չե հասնել հաճախակի ջրելով և գոլորշիացումը պակսեցնելով, ուստի կտրոնները պետք է ծածկել բաժակով, վորը նաև ջերմոցի դեր է կատարում և պահպանում է հողի ջերմությոնը: Արմատակալման լավագույն տաքությոնը 20—25° ջերմաստիճանն է: Ավելի ցածր ջերմաստիճանի դեպքում անմատակալումը դանդաղում է, իսկ 10—12°-ի դեպքում կտրոնները սովորաբար բոլորովին չեն արմատակալում և փչանում են (նեխում են): Ջերմությոն և խոնավությոն այդպիսի պայմաններում կտրոնը պետք է մնա

Նկ. 13. Կտրոնի արմատակալման համար պատրաստած ծաղկաման

Նկ. 14. Արմատակալած կտրոն

մինչև նրա լրիվ արմատակալումը: Արմատակալման արտաքին նշաններ կարող են ծառայել կտրոնի վրա նոր տերևների դարգացումը:

Հենց վոր կտրոնը լրիվ կարմատակալի, ծածկոցը (բաժակը, բանկան, ապակին) հարկավոր է վերցնել:

Սակայն ծածկոցը միանգամից չպետք է վերցնել: Անհրաժեշտ է յերիտասարդ բույսն աստիճանաբար վարժեցնել թարմ ողին: Դրա համար ծածկոցը պիտի հետզհետե բարձրացնել՝ սկզբում կիսով չափ, հետո որական կես ժամով վերցնել, այնուհետև՝

մեկ ժամով և այլն, իսկ 3—4 ուր հետո բուրդովին վերցնել: Լավ արմատակալման համար պահանջվում է 20—25 ուր:

Յեթե կտրոնները տնկվել են ավազի մեջ, 20—25 ուր հետո նրանք պետք է վերատնկել ծաղկամանների մեջ: Իսկ յեթե կտրոնները միանգամից տնկվել են ծաղկամանի մեջ, ապա տարվա ընթացքում վոչ մի վերատնկում չի պահանջվում:

Արմատակալած կտրոնների վերատնկման ժամանակ առանձնապես պետք է հետևել, վոր յերիտասարդ, քնքուշ, նոր կաղմալերաված արմատները չփխսվեն:

Արմատակալած կտրոնները վերատնկում են նույն ձևով, ինչպես սերմնաբույսերը:

Կտրոններից աճեցրած բույսերն այլևս պատվաստի կարիք չունեն: Նրանք՝ արմատակալելուց հետո՝ սկսում են պտղաբերել յերկրորդ կամ, ծայրահեղ դեպքում, յերրորդ տարին:

Այս միջոցն իր պարզության շնորհիվ արժանի յե ամենալայն գործադրման՝ Խորհրդային Միության բոլոր շրջաններում:

ԲՈՒՅՍԵՐԻ ՏՆԿՈՒՄԸ ԾԱՂԿԱՄԱՆՆԵՐԻ ՅԵՎ ԿԻՍԱՏԱԿԱՌՆԵՐԻ ՄԵՋ

Ցիտրուսային բույսերը տնկելու ժամանակ նախևառաջ անհրաժեշտ է ընտրել համապատասխան տեսակի աման (ծաղկաման կամ կիսատակալ): Այս դեպքում ամանի մեծությունը, ինչպես վերն ասվեց, ամբողջովին կախված է բույսի ուժեղությունից և զարգացման աստիճանից: Վրմանք կարծում են՝ ինչքան մեծ լինի ծաղկամանը կամ կիսատակալը, այնքան բույսը լավ կզարգանա: Դա բուրդովին սխալ կարծիք է: Այդպիսի պայմաններում շատ դժվար է կանոնավորել բույսի աճեցողությունը, և հաճախ շատ ուժեղ աճեցողության հետևանքով պտղաբերումը ձգձգվում է մի քանի տարով: Ամանը պետք է վերցնել այնպիսի մեծություն, վոր բույսի արմատները միանգամայն ազատ տեղավորվեն նրա մեջ: Տնկելու ժամանակ արմատների և ամանի պատերի նորմալ հեռավորությունը կարելի յե թողնել 2—4 սմ (նայած բույսի չափին): Տնկելուց առաջ ծաղկամանի կամ կիսատակալի մեջ պետք է դրենաժ անել, ինչպես դա նշված է կտրոնների համար: Դրենաժային շերտի հաստությունը կախված է կիսատակալի խորությունից և տնկվող բույսի արմատային սխտեմի յերկարությունից: Սովորաբար այդ շերտը պատրաստ-

վում է 2—4 սմ հաստությամբ: Տնկելուց առաջ դրենաժային շերտի վրա պետք է քիչ հող լցնել, վոր արմատներն անմիջականորեն չշփվեն դրենաժային շերտի հետ: Անհրաժեշտ է խնամքով ստուգել բույսերի արմատները և բոլոր փխսված (փտած, ջարդված) մասերը հեռացնել: Վորից հետո արմատային սխտեմն ընկղմել կավի լուծույթի կամ ջրի մեջ, և ապա անցնել տնկելու գործին:

Տնկելու ժամանակ պետք է հետևել, վոր բույսը տեղավորվի

Նկ. 15. Կտրոնի տնկելը. A—սխալ (խոր), B—ուղիղ

ծաղկամանի կամ կիսատակալի ուղիղ մեջտեղը, և վորպեսզի արմատները հավասարապես փռված լինեն: Պետք է բույսը տնկել այնպես, վոր արմատավզիկը (այն տեղը, ուր արմատը բուժանվում է ցողունից) հողի մակերեսին հավասար լինի: Ծաղկամանի մեջ արմատներն զգուշորեն և հավասարապես փռելուց հետո, նրանց վրա հետզհետե պետք է հող լցնել, և միաժամանակ լցրած հողն զգուշությամբ այնպես նստեցնել, վոր արմատները չփխսվեն:

Ծաղկամանի կամ կիսատակառի մեջ հողը մինչև բերանը չպետք է լցնել, այլ մի քիչ՝ մոտ 2—3 սմ ազատ տեղ թողնել՝ ջրելու համար:

Տնկելուց անմիջապես հետո բույսն առատորեն պետք է այնքան ջրել, մինչև վոր ծաղկամանի հատակի անցքով ջուրը կսկսի դուրս հոսել: Յեթե տնկելու ժամանակ այս կամ այն պատճառով արմատները խիստ կտրտված են յեղել, անհրաժեշտ է թեթևակի կտրել նաև ցողունի վերին մասերը: Սովորաբար, տնկելու ժամանակ, ուժեղ աճեցողութուն ունեցող շվերը պետք է կտրել նրա յերկարության կեսի չափ, իսկ թույլ շվերը բոլորովին հեռացնել: Բայց յեթե տնկելու ժամանակ արմատները չեն կտրվել, կարելի յե ցողունին ևս ձեռք չտալ:

Նոր տնկած բույսերը՝ մինչև նրանց լրիվ արմատակալումը՝ պետք է պահել սովորում: Նորմալ պայմաններում արմատակալումը տեղի յե ունենում 3—4 շաբաթվա ընթացքում:

ԲՈՒՅՄԵՐԻ ՎԵՐԱՏՆԿՈՒՄԸ

Բույսի աճման հետ միաժամանակ արմատային սխտեմն այնքան է մեծանում, վոր ծաղկամանը կամ կիսատակառը նրա համար նեղվածք է դառնում: Այս դեպքում բույսն սկսում է հիվանդանալ և յեթե հիվանդության պատճառները չվերացվեն, նա կարող է բոլորովին վոչնչանալ: Ուստի բույսերի վերատնկումը նրանց նորմալ զարգացման անհրաժեշտ պայմանն է:

Յերիտասարդ բույսերի վերատնկման անհրաժեշտության դեպքում պետք է կատարել, այսպես կոչված՝ վերացում, ըստ վորում արմատային սխտեմնը և հողի գունդը բոլորովին չեն խախտվում: Վերացում կատարվում է նաև առաջուց տնկվածն ուղղելու համար (խորը կամ սաղր): Սենյակի պայմաններում դա կարելի յե կատարել տարվա բոլոր յեղանակներին:

Վերաշրջումը կատարվում է հետևյալ ձևով. ամբողջ ծաղկամանը շրջվում է հատակով դեպի վեր և թեթևակի ծեծելով ծաղկամանի պատերին ու հատակին, կամ ծաղկամանի յեզրերին, ապա խփելով սեղանին, հանվում է նրա ամբողջ գունդը: Այս ժամանակ գունդը ձեռքով պիտի պահել, վորպեսզի հողը չցրվի: Ծաղկամանից այս ձևով հանած բույսը, առանց գունդը քանդելու, պետք է տեղավորել ավելի մեծ ամանի մեջ:

Մոշոր բույսերի վերաշրջումը, մանավանդ 25—30 սմ լայնութուն ունեցող կիսատակառներից, ավելի դժվար է: Այս դեպքում գունդը հանելուց առաջ անհրաժեշտ է հողն առատ ջրել: Այնուհետև, առանց բույսը շրջելու, մուրճով կամ կացնի կոթով պետք է միջանի անգամ խփել կիսատակառի պատերին, վորից հետո բույսը թեքում են կողքի վրա և խփում հատակին: Սրանից հետո բռնելով բույսի ցողունից, կիսատակառից—ծաղկամանից այն պետք է զգուշությամբ հանել: Ցանկալի յե, վոր այս գործողութունը կատարեն յերկու հոգի, ըստվորում մեկը ձգում է

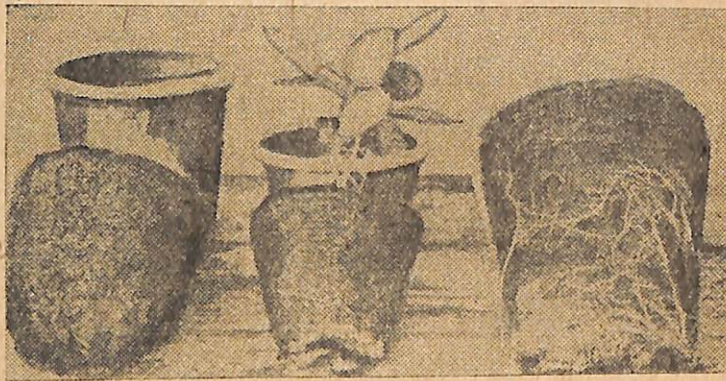
Նկ. 16. Կիտրոնի վերաշրջում

բույսը, մյուսը՝ ծաղկամանը: 40—45 սմ լայնության ծաղկամանից խոշոր բույսերը վերաշրջելու ժամանակ անպայման պետք է մասնակցեն յերկու հոգի: Բույսը հողազնդի հետ պետք է հանել շատ զգուշ, սահուն քաշել և չթափահարել, այլպես գնդի հողը կարող է ցրվել—թափել և արմատները վերավորվել, վորը մեծ մասամբ վերջանում է բույսի վոչնչացումով: Յեթե վախ կա,

վոր գունդն առանց ցրելու հնարավոր չե հանել, ապա ավելի լավ է ամբողջ կիսատակառն զգուշորեն քանդել, և այդ ձևով գունդը հանել:

Նախքան վերատնկման ձեռնարկելը նրա անհրաժեշտության մասին պետք է հավաստիանալ: Դրա համար հարկավոր է ծաղկամանից վերցնել 3—5 սմ հաստությամբ հողի վերին շերտը և յեթե նրա յեզրերին այդ մասում արմատներ չնկատվեն, նշանակում է վերատնկումը կարելի չե հետաձգել մյուս տարվան:

Վորպես որենք՝ վերաշրջում կատարվում է այն ժամանակ, յերբ ծաղկամանի հողն ուժեղ չափով փաթաթվում—հյուսվում է արմատներով, վորը և վերատնկման անհրաժեշտության հատկանիշն է հանդիսանում: Բույսի յուրաքանչյուր վերաշրջման ժա-

Նկ. 17. Արմատներով հյուսված հողի գունդը

մանակ ամանը պիտի մեծացնել, բայց դա պետք է անել հետզհետե, սովորաբար ամանը կարելի չե մեծացնել 4 սանտիմետրից վոչ ավելի (վերին լայնքը):

Հանած գունդը պետք է նախապատրաստել վերատնկման համար: Դրա համար փոքրիկ փայտով հարկավոր է քրքրել ստեղծված արմատների ցանցը և հեռացնել հողի արտաքին՝ հյուսված շերտը (2—5 սմ հաստությամբ), վորից հետո մեծ խնամքով ստուգել արմատային սխտեմը և բոլոր թույլ, հիվանդոտ ու վիրավորված արմատներն ամբողջովին հեռացնել:

Շատ ուժեղ աճող արմատները պիտի քիչ կարճացնել:

Վերատնկման համար ծաղկամանը կամ կիսատակառը նախապատրաստում են նույն ձևով, ինչպես նախնական տնկելու

ժամանակ: Անցքը ծածկվում է խեցիի կտորով, հատակին լցնում են 2—5 սմ հաստությամբ ավազի շերտ, իսկ նրա վրա՝ հողի շերտ: Վերատնկման համար նախապատրաստված բույսը կիսատակառի մեջ պետք է տեղավորել այնպես, վոր ցողունը գտնվի կիսատակառի ուղիղ մեջտեղը: Այդ ժամանակ յեթե նկատվի, վոր արմատավելին ավելի խորը կամ յերես է մնացել, այսինքն՝ հողի մակերեսից վերև կամ ներքև, ապա համապատասխանորեն հող պիտի լցնել կամ մի շերտ վերցնել: Բույսը կիսատակառի մեջ տեղավորելուց հետո ազատ մնացած տարածությունները հող պետք է լցնել այնպես, վոր ծաղկամանի մեջ դատարկ տեղեր չմնան, ուստի հողն ամբողջ ժամանակ պետք է ձեռքով կամ փայտով նստեցնել:

Հողի մակերեսը կիսատակառի վերին յեզրից պետք է 1—3 սմ ցածր լինի: Այդ տարածությունը, ինչպես նշվեց, անհրաժեշտ է ջրելու համար: Նրա բացակայության դեպքում ջուրը յեզրերից կսկսի թափել և բույսը նորմալ ջրելն անհնարին կդառնա: Վերատնկելուց հետո բույսը հարկավոր է առատորեն ջրել, այնպես վոր ծաղկամանի ամբողջ գունդը մինչև հատակը թրջվի:

Վորքան մեծ է խոշոր է բույսը, այնքան դժվար է վերատնկելը: Ուստի շատ խոշոր բույսերի համար, վորոնց վերատնկումը կապված է մեծ դժվարությունների հետ, կարելի չե բավականաչափ միայն հողի վերին շերտը փոխելով: Դա վորոչ չափով փոխարինում է վերատնկումը: Հողի

Նկ. 18. Հողազնդի վերապատրաստումը տնկելու համար

վերին շերտի թարմացում անպայման պետք է կատարել այն բույսերի համար, վորոնց վերատնկումն արդեն դադարեցված է, այսինքն՝ յերբ կիսատակառի չափը կհասնի մոտավորապես 50 սմ-ի: Ուստի պիտի հողի վերին շերտը վերցնել այնչափ, մինչև վոր կնկատվեն արմատների մանր ճյուղավորությունները (սակայն հողը մեկ յերրորդից ավելի խորը չի կարելի վերցնել): Վերցրած

հողի փոխարեն անհրաժեշտ է լցնել թարմ հող, իսկ ավելի լավ է՝ փտահող կամ բոլորովին քայքայված գոմաղբ։ Հողը վոչ մի դեպքում չի թուլյատրվում փոխարինել թարմ, մանավանդ ձիու գոմաղբով։

Ավելի փոքր բույսերի համար չի կարելի բավարարվել միմիայն հողի թարմացումով, քանի վոր նրանց վերատնկումը հեշտ է և զգալիորեն լավ արդյունք է տալիս։

ՊԱՐԱՐՏԱՆՅՈՒԹԵՐԻ ԳՈՐԾԱԴՐՈՒՄԸ

Ցիտրուսային բույսերը, նույնիսկ բացթյա աճողները, ամեն տարի մեծ կարիք են զգում պարարտացման։ Այստեղից հասկանալի չէ, վոր ծաղկամանների կամ կիսատակառների մեջ աճեցրած բույսերի պարարտանյութերի պահանջն ավելի մեծ է, վորովհետև նրանց համար հողից սննդանյութեր ստանալու հնարավորությունը սահմանափակված է ծաղկամանի մեծությամբ։ Շատ սերողների մոտ գտնված բույսերի հիվանդոտ տեսքի և թուլ աճեցողության հիմնական պատճառներից մեկը բույսի բավականաչափ սննդարար նյութեր չստանալն է։

Անհրաժեշտ է նկատի ունենալ, վոր կիսատակառի հողի թարմացմամբ կամ վերատնկմամբ չի կարելի ապահովել բույսի նորմալ սնունդը, իսկ յեթե ավելացնենք նաև ալյուր, վոր շատ սննդանյութեր ջրելու ժամանակ ջուրը քշում, տանում է, ապա պատկերը պարզ կլինի։ Ուստի և սենյակում աճեցվող բույսերի համար պարարտացումը միանգամայն անհրաժեշտ է։

Ցիտրուսային բույսերի համար կարելի չէ գործադրել թե ալյուր կոչված՝ որգանական պարարտանյութերը, վորոնց թվին են պատկանում գոմաղբն ու հավի ծերտը և թե հանքային պարարտանյութերը՝ ազոտային, ֆոսֆորային և կալիական աղերը։ Պարարտանյութերի բոլոր տեսակները, թե որգանական և թե հանքային, լավ է մտցնել հեղուկ վիճակում։ Պարարտացման ալյուրի դեպքում նրանք բույսերի կողմից ավելի լավ են ոգտագործվում, և արմատները չեն ալրվում, վոր հաճախ տեղի յե ունենում պարարտանյութերը չոր վիճակում մտցնելու դեպքերում (վերջինս վերաբերում է գլխավորապես հանքային պարարտանյութերին)։

Նորմալ պայմաններում (ժամանակին կատարված վերատնկման դեպքում) պարարտանյութերը պետք է մտցնել պտղաբերման

հետ միատեղ։ Իսկ առաջին յերկու տարիները՝ լավ սննդարար հող լինելու դեպքում՝ բույսերը միանգամայն ազատորեն կարող են ապրել առանց պարարտանյութերի։

Հանքային պարարտանյութերի գործադրման ժամանակ անհրաժեշտ է հիշել, վոր ազոտային պարարտանյութերը՝ սելիտրա, ծծմբաթթվային ամոնիում, ցիտրուսային բույսերի, առանձնապես կիտրոնի համար ամենաանհրաժեշտ պարարտանյութն են, վորովհետև նրանք նպաստում են բույսի լավ աճման և պտղատու բողբոջների կազմակերպման։ Սակայն մեծ չափով ազոտային պարարտանյութ գործադրելու դեպքում բույսերն ավելի ուժեղ են աճում և յերկար ժամանակ չեն պտղաբերում։

Փոսֆորային պարարտանյութերը (սուպերֆոսֆատ, թոմասշլակ, վոսկրալյուր, ֆոսֆորիտ) նպաստում են լավ պտղաբերման և արագացնում են պտուղների հասունացումը։

Կալիական պարարտանյութերը (սելիլիտ, քլորական բարի, մոխիր) նպաստում են բնափայտի փայտացմանը, ինչպես նաև ազոտի և ֆոսֆորի լավ յուրացմանը։

Լավ արդյունքներ ստանալու համար անհրաժեշտ է բույսին տալ, այսպես կոչված՝ լրիվ պարարտացում, այսինքն՝ ալյուրի պարարտացում, վորի մեջ մտնելի թե ազոտային, թե ֆոսֆորային և թե կալիական աղերը։

Լրիվ պարարտանյութ պատրաստելու համար պետք է մի լիտր ջրի մեջ լուծել մեկական գրամ ծծմբաթթվային ամոնիում, սուպերֆոսֆատ և կալիական աղ։ Սուպերֆոսֆատը վատ է լուծվում, ուստի ալյուր վաղորդ (մեկ որ առաջ) պիտի լուծել, վորի ընթացքում մի քանի անգամ խառնել. ալյուրենտե, յերբ սուպերֆոսֆատը լավ կլուծվի, հարկավոր է ալյուր լուծույթին ավելացնել ծծմբաթթվային ամոնիումը և կալիական աղը։ Ցեթե հատակում նստվածք առաջանա, լուծույթը պետք է լցնել մի ալյումանի մեջ, իսկ ալյուրենտե արդեն նրանով բույսը ջրել։

Որգանական պարարտանյութերը նույնպես լավ է մտցնել հեղուկ վիճակում։ Դրա համար զուլյի կամ վորեն բանկայի մեջ նրանց մեկ յերրորդի չափով պետք է թարմ գոմաղբ լցնել (ամենից լավ է ձիու, բայց կարելի չէ նաև ոգտագործել կովի աղբը և թռչունի ծերտը)։ հետո ամանը պիտի ջուր լցնել և ալյուր խառնուրդը պահել 10—15 որ, վորի ընթացքում որական 2—3 անգամ խառնել։ Պատրաստ հեղուկը պիտի լցնել մի ալյումանի մեջ, իսկ գոմաղբի մնացորդը բոլորովին թափել։ Ստացված լու-

ծուլթը շատ ուժեղ պարարտանյութ ե և այդ ձևով գործադրել չի կարելի, նա կարող ե այրել արմատները, ուստի և հարկավոր ե ջրի մեջ լուծել հետևյալ հաշվով՝ մեկ լիտր լուծույթին ավելացնել 14 լիտր ջուր:

Հեղուկ պարարտանյութով ջրելուց առաջ բույսերը պետք ե նախապես ջրել մաքուր ջրով: Դրանից հետո բույսը կարելի յե ջրել պարարտած լուծույթով այնպես, վոր գունդն ամբողջովին լավ թրջվի (վոր լուծույթն սկսի հոսել ներքևի անցքի միջով)՝ լուծույթով ջրելուց հետո, բույսը նորից հարկավոր ե մաքուր ջրով թեթե ջրել՝ աշխատելով սրսկել նաև ամբողջ բույսը:

Հանքային պարարտանյութերի լուծույթով ջրելը պետք ե սկսել գարնանը, յերբ բույսն սկսում ե աճել—մարտ-ապրիլ ամիսներին, և կրկնել յուրաքանչյուր յերկու շաբաթը մեկ անգամ:

Գոմաղբային լուծույթով ջրելը կատարվում ե յերկու անգամ. առաջին անգամ՝ գարնանային աճեցողության սկզբին (մարտ, ապրիլ), և յերկրորդ անգամ՝ ամառը՝ հուլիս, ոգոստոս ամիսներին:

Ընդհանրապես վորքան բույսը մեծ ե և քիչ անգամ ու դժվար ե վերատնկվում, այնքան հաճախ պիտի պարարտացնել: Ծանոթ լինելով առանձին տեսակի պարարտանյութերի ներդրածությանը և նրանց ազդեցությանը բույսի զարգացման վրա, կարելի յե փոխել վորեև պարարտանյութի նորմաները, իսկ անհրաժեշտության դեպքում մտցվող պարարտանյութի կազմից այն բոլորովին հանել Որինակ՝ հողի մեջ ազոտային միացությունների ավելցուկի դեպքում բույսը կսկսի տալ ճյուղերի և տերևների ուժեղ աճեցողություն և բույսը քիչ կպտղաբերի, ըստվորում կխորոնն այդպիսի դեպքերում սովորաբար տալիս ե, այսպես կոչված՝ հոռամատեր (խոշոր, ուժեղ աճող շվեր): Կախական միացությունների ավելցուկի դեպքում կխորոնի տերևների վրա յերևում են մանր դեղին բծեր. տերևների այդ հիվանդությունից թուլանում ե ամբողջ բույսը: Այսպիսի դեպքերում խառնուրդից պետք ե հանել այն տեսակները, վորոնցից հողի մեջ շատ կա:

ԲՈՒՅՍԵՐԸ ՋՐԵԼԸ ՅԵՎ ՍՐՍՎՈՒՄԸ

Բույսի նորմալ զարգացման համար ջուրը նույնչափ անհրաժեշտ ե, ինչպես ողն ու լույսը, ուստի և անհրաժեշտ ե ժամանակին ապահովել անհրաժեշտ քանակությամբ ջրով: Պետք ե

աշխատել, վոր հողը միշտ թեթե խոնավություն ունենա կամ, ինչպես ասում են՝ «թարմ» վիճակում լինի, այսինքն՝ վոչ չոր և վոչ ել շատ խոնավ: Յեթե հողը բավականաչափ խոնավ լինի, այն ժամանակ դրանից պատրաստված գունդը ձեռքի մեջ թեթե սեղմելու դեպքում հեշտությամբ կցրվի: Յեթե հողը բուր մեջ գունդ չի դառնում (փշրվում ե), դա նշանակում ե, վոր բույսը ջրի ուժեղ պահանջ ե զգում, իսկ յեթե հողի գունդը սեղմելու դեպքում չի փշրվում, նշանակում ե հողը շատ ե խոնավ և անհրաժեշտ ե չորացնել՝ վորոշ ժամանակ ջրելը դադարեցնել:

Յուրաքանչյուր բույսի համար անհրաժեշտ ջրի ճիշտ քանակը վորոշել շատ դժվար ե: Դա կախված ե յեղանակից (անձրեվոտ, ամպամած կամ պարզ յեղանակ, շոգ և զով յեղանակ), տարվա ժամանակից, ծաղկամանի մեծությունից և բույսի տերևա-կալման աստիճանից:

Անձրևոտ յեղանակին բաց ողում գտնվող բույսը բոլորովին ջրելու կարիք չի զգում, իսկ ամպամած և զով յեղանակին նույն բույսերն ավելի քիչ ջուր են պահանջում, քան պարզ, շոգ որերը: Վորքան ծաղկամանը մեծ ե, այնքան շատ ջուր ե հարկավոր:

Խիտ տերևակալած բույսն ավելի շատ ե ջուր գոլորշացնում և ավելի շատ ե ջուր պահանջում, քան միջակ ու թույլ տերևակալածը:

Բույսի հաճախ ջրելը կախված ե տարվա ժամանակից, յեղանակի դրությունից, ամանի մեծությունից, ինչպես նաև զարգացման փուլից (Ֆազից), որինակ՝ ծաղկում, հասունացում, պտղաբերում և այլն, և նրա ընդհանուր դրությունից:

Ամառը, չոր և շոգ յեղանակին, ցիտրուսային բույսերը պետք ե ջրել ամեն որ, իսկ յերբեմն որակաւն յերկու անգամ: Ամպամած յեղանակին ջրում են յերկու որը մեկ անգամ, կամ ավելի ուշ-ուշ: Աշնանը և ձմեռն ավելի քիչ պիտի ջրել՝ շաբաթը մեկ անգամ: Գարնանը պետք ե ուժեղ ջրել: Համեմայն դեպ յերբեք չպետք ե թույլ տալ, վոր հողը շատ չորանա: Դա հատկապես վերաբերում ե ծաղկող և պտղաբերող բույսերին. դրանից ծաղիկները և պտուղները թափում են, ըստվորում նրանք կարող են թափել նույնիսկ այն ժամանակ, յերբ հողը շատ չորանալուց հետո առատ ջրվի:

Բույսերին մեծ վնաս ե հասնում սիստեմատիկ ավելցուկ ջրելը: Դրա հետևանքով հողը թթվում ե և բույսն սկսում ե հիվանդանալ: Հողի թթվելու նշաններն են՝ հողի թթու հոտը, ինչպես նաև տերևների դեղնելը, վորովիլը և մասողաշ տերևների,

ծաղիկներին, կոկոններին, ինչպես նաև պտուղների թափվելը:

Այդպիսի դեպքերում պետք է ծաղկամանից կամ կիսատակառից հողի գունդը հանել և մաքրել, հեռացնել փչացած թթված հողը, իսկ անհրաժեշտության դեպքում հեռացնել ամբողջ հողը և բոլոր փոսած արմատները սուր դանակով կտրել: Իրանից հետո բույսը վերատնկել թարմ հողի մեջ (ցանկալի յե փոքր չափի ծաղկամանի մեջ): Այդ աշխատանքը կատարելու ժամանակ անպայման անհրաժեշտ է կտրել նաև բույսի վերերկրյա մասերը՝ նայած արմատային սխտեմի կտրելու չափին, կանգ չառնելով նույնիսկ այն բանի առաջ, վոր յուրաքանչյուր բույսի վրա թողնվի միմիայն մի քանի հաստ ճյուղ, յուրաքանչյուրը 2—3 աչքով:

Հողի վողողվելը և թթվելը կարող է առաջանալ վոչ միայն շատ ջրելուց, այլև կիսատակառի հատակում դրենաժային անցքի անկանոնությունից: Դա կարելի յե հեշտ նկատել, վորովհետև ջրելու ժամանակ ջրի ավելցուկը դուրս չի հոսում: Անցքը մաքրելու համար պետք է փայտի կտոր խրել անցքի մեջ այնպես, վոր նրան ծածկող խեցին թեթև բարձրանա:

Բացի ջրելուց, բույսի նորմալ զարգացման համար անհրաժեշտ է նրա վերերկրյա մասը սխտեմատիկորեն սրսկել ջրով: Սրսկումը պետք է կատարել ամբողջ ամռան և աշնան ընթացքում, բույսը ջրելու հետ միաժամանակ՝ վաղ առավոտյան կամ յերեկոյան: Վոչ մի դեպքում չի կարելի ցերեկը սրսկել, մանավանդ յերբ նա գտնվում է արևի տակ, վորովհետև հաճախ դրանից տերևների այրվածքներ են առաջանում: Ինչպես վերն ասվեց, սրսկել կարելի յե մանր մաղ ունեցող ցնցուղներով կամ պուլվերիզատորներով:

Թե ջրելու, թե սրսկելու ժամանակ, տարվա վոր ժամանակին էլ կատարվելիս լինի դա, անհրաժեշտ է միշտ ուշադրություն դարձնել ջրի ջերմաստիճանի վրա: Վորպես կանոն, ջուրը պետք է ունենա շրջապատող ողի ջերմաստիճանը:

Ամառը ջրհորների և ջրմուղների ջրի ջերմաստիճանը ցածր է լինում ողի ջերմաստիճանից, ուստի և ջրելու համար ջուրը պետք է վերցնել վաղորդ՝ 4—5 ժամ առաջ, վորպեսզի նա կարողանա տաքանալ:

Զմեռը ջուրը լավ տաքացնելու համար պետք է պահել սենյակում կամ այն շենքում, վորտեղ գտնվում են բույսերը:

Վոչ մի դեպքում աճող բույսերը չի կարելի ջրել սառը ջրով, վորովհետև ծաղկամանի հողի և ջրի ջերմաստիճանի տարբերությունը

բավական մեծ է լինում և հանկարծակի ցրտեցումը կանգնեցնում է բույսի զարգացումը, նույնիսկ չորացնում է:

Սառը ջրով սրսկել թուլատրվում է միմիայն «կարմիր սարդիկ» ֆլասատուի դեմ՝ վորպես պայքարի միջոց: Մյուս բոլոր դեպքերում, վորոնց թվում է այլ ֆլասատուների դեմ պայքարելու ժամանակ, ջուրը պետք է նախապես տաքացնել մինչև սենյակի ջերմաստիճանը:

ՀՈՂԻ ՓԽԵՑՈՒՄԸ ՅԵՎ ԱՄԱՆԵԼԵՆԻ ԽՆԱՄՔԸ

Բույսի արմատները թարմ ողի մշտական հոսանքի կարիք են զգում, ուստի ծաղկամանի մեջ հողը միշտ պետք է փուխը վիճակում պահել, վորպեսզի նրա մեջ ողը հեշտությամբ անցնի: Հաճախակի ջրելուց հողը պնդանում է, իսկ դա վերացնելու համար մակերեսային շերտը 2—3 սմ խորությունը պարբերաբար, շաքաթը մեկ անգամից վոչ պակաս, պիտի փխրեցնել: Ավելի խորը փխրեցնելու դեպքում (մանավանդ վորք ծաղկամանների մեջ) արմատները կարող են ֆլասվել: Փխրեցնել կարելի յե սովորական փայտի կտորով:

Հողի մակերեսին մամուռ կամ բորբոս յերևալու դեպքում պետք է նրանք անմիջապես հեռացնել: Յեթե մամուռը կամ բորբոսն սկսեն հաճախակի յերևալ, ապա հողի մակերեսային շերտը պիտի փոխադրեն թարմ հողով:

Ծաղկամանի և կիսատակառի կողերին յերևացող բորբոսը պետք է պարբերաբար մաքրել: Շատ լավ կլինի ամանի արտաքին պատերը շաքաթական մեկ կամ յերկու անգամ տաք ջրով լվանալ:

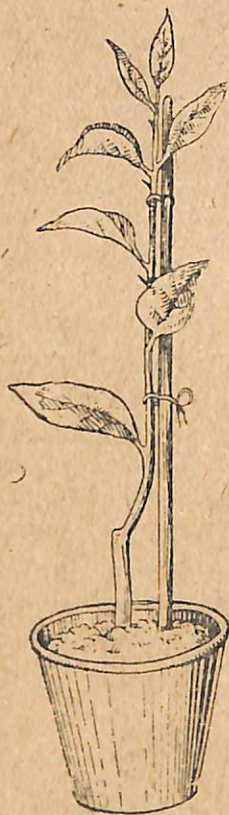
ԿԻՏՐՈՆԻ ԶԵՎԱՎՈՐՈՒՄԸ ՅԵՎ ԵՏԸ

Կիսատակառում մշակվող կիտրոններն անպայման պետք է ետել և ձևավորել, այլապես նրանք շատ վատ կպողարբեն: Բույսը ձևավորում են այն ավելի արդյունավետ դարձնելու և գեղեցիկ տեսք տալու նպատակով, վորովհետև սենյակի պայմաններում կիտրոններն աճեցվում են վոչ միայն պտուղներ ստանալու, այլև շենքը դարդարելու համար: Պարբերական ետն անհրաժեշտ է բույսը վորոշ ձևի պահելու և հավասարաչափ պողարբերելու համար:

Կիսատակառում գտնվող կիտրոնի բույսին կարելի յե տալ

ցանկացած ձևը, բայց սենյակի պայմաններին համար, հատկապես կտրոններով բազմացնելու դեպքում, ավելի լավ է թփի ձևը, կամ, ինչպես այն տնվանում են՝ թփաձև: Պատվաստված բույսեր մշակելու դեպքում կարելի չէ տալ ծառի ձև, վորը կոչվում է բնային ձև:

Բնային ձև ստանալու համար պետք է նախապես ստանալ բունը (ցողունը). նայած ցանկության և այն պայմաններին,

Նկ. 19. Աչքապատվաստից հետո աճած շիվը, վոր կապած է ցցին

մեր ուղղված մոտավորապես 3—5 հատ՝ հետագա սաղարթի համար, վորոնք պետք է թողնել առանց ետի, իսկ մյուսները հիմքից կտրել: Հետագայում պետք է հետևել, վորպեսզի թողած

վորտեղ բույսն և գտնվելու, բունը կարելի չէ ստանալ ուղած բարձրությամբ, բայց այս դեպքում անհրաժեշտ է նկատի ունենալ, վոր վորքան բարձր լինի բունը, այնքան յերկար ժամանակ է հարկավոր այն աճեցնելու համար և այնքան ուշ կսկսվի բույսի պտղաբերությունը: Սովորաբար ցողունն աճեցնում են 30—40 սմ բարձրությամբ: Պատվաստած կիտրոնների ձևավորումն անհրաժեշտ է սկսել աչքապատվաստից հետո: Դրա համար, ինչպես վերև ասվեց, աչքապատվաստից հետո աճած շիվը պետք է կապել ցցի, վորպեսզի նա ուղիղ գեպի վեր աճի: Բույսի վրա կողային ճյուղեր չերկարու դեպքում հարկավոր է նրանք ժամանակավորապես թողնել ազատորեն աճելու, վորպեսզի բույսն ամբողջությամբ լավ զարգանա: Սակայն, յեթե նրանք իրենց աճով հասնում են գլխավոր (կենտրոնական) շիվի աճին, պետք է յեղունգով նրանց ծայրերը կտրել (ծերասել): Ֆերը կենտրոնական շիվը կհասնի 50—60 սմ բարձրության և բավական կամրանա, 30—40 սմ բարձրության վրա կարելի չէ ձևավորել կողային ճյուղերը, վորոնք կկազմեն ծառի սաղարթը:

Դրա համար 30—40 սմ ցած աճող բունը ճյուղերը հիմքից պետք է կտրել: Մնացած ճյուղերից ընտրում են զանազան կող-

Նկ. 20. Լավ ձևավորված կիտրոն

Նկ. 21. Վահանակիրները մանդարինի տերևների վրա

ճյուղերն աճեն ցանկալի ուղղությամբ: Յեթե ճյուղերից վորևե մեկն սկսում է ուժեղ չափով աճել և մյուսներին անցնել, հարկավոր է ծերատել՝ այն թուլացնելու և մյուսներն ուժեղացնելու համար: Հետագայում միշտ պետք է հետևել, վորպեսզի ճյուղերը հավասարաչափ զարգանան և ծառի ձևը միշտ պահպանվի: Դեպի սաղարթի ներսն ուղղված բոլոր ուժեղ աճող ճյուղերը, վորոնք կարող են սաղարթը խտացնել, հարկավոր է կտրել:

Թփաձև բույս ստանալու համար կենտրոնական շիվը 18—20 տ՝ յերկարության հասնելուն պես պետք է ծերատել, վորի հետևանքով կողային շիվեր են առաջանում: Կողային շիվերից պիտի ընտրել ամենազարգացած և հավասարապես զասավորված 3 ճյուղ, իսկ մյուսները կտրել:

Մեկ տարուց հետո այդ յերեք շիվը նորից պիտի ծերատել և նրանց վրա աճող կողային շիվերից թողնել միմիայն յերկուսն: Հատ—ամենալավերը, առողջները: Այսպիսով ստացվում է արդեն վեց ճյուղ, վորից հետո բույսն այլևս չի ծերատվում և կապիտուլացնում է յերեք շիվից հետևել, վորպեսզի ստեղծած ձևը պահպանվի: Կապիտուլացնում է միմիայն հետևել, վորպեսզի ստեղծած ձևը պահպանվի:

Ընդհանրապես ձևավորման ժամանակ պետք է աշխատել, վորքան կարելի յե, բույսը քիչ կտրել: Ամենից ավել է բույսը ձևավորել շիվերի աճի ժամանակ նրանք ծերատելով: Հետագայում բույսի ետը կայանալու յե գլխավորապես սաղարթի ճյուղերը, նոսրացնելու մեջ: Այս դեպքում պիտի կտրել բոլոր թույլ շիվերը, ինչպես նաև այն ճյուղերը, մանավանդ միջին մասում, վորոնք խտացնում են սաղարթը: Բացի սաղարթի նոսրացումից, կիտրոնը պետք է ետել նաև պտղաբերման համար, այլապես նա վատ կպտղաբերի:

Կիտրոնը սովորաբար պտղաբերում է մեկ տարեկան կարճ ճյուղերի վրա, միաժամանակ նա հակված է ուժեղ, յերկար շիվեր (հոռամատեր) տալու, վորոնք պտղաբերող ճյուղերից խլում են զգալի քանակությամբ սննդանյութ, իսկ իրենք չեն պտղաբերում:

Կիտրոնի ետի նպատակն է հնարավորին չափ շատ կարճ շիվեր (15—20 տ՝ յերկարությամբ) առաջացնել, վորոնք պտղաբերելու յեն իրենց առաջանալու հաջորդ տարին: Այդ նպատակին հասնելու համար բոլոր ուժեղ աճող ճյուղերը պետք է ետել նրանց յերկարության մեկ յերրորդի կամ կեսի չափով, նայած աճի ուժեղությանը: Ընդհանրապես չպետք է թույլ տալ, վոր այդպիսի

ուժեղ շվեր առաջանան: Աճի ժամանակ ուժեղ զարգացող շվերի ծերատումը նպաստում է նրանց վոչնչացմանը:

Վորովհետև կիտրոնը համարյա թե հանգստի շրջան չունի, ուստի ծերատել կարելի չէ ամբողջ տարվա ընթացքում: Տարեկան մեկ անգամ պետք է կտրել արդեն պտղաբերած շվերը, վորովհետև նրանք, միևնույն է, հաջորդ տարին պտուղներ չեն տալու, և միմիայն խտացնելու չեն սաղարթը: Միաժամանակ պիտի կտրել բոլոր թույլ, ձգված և ծոված ճյուղերը, վորոնք չեն պտղաբերելու, կամ թե կարող են մանր, տգեղ, ցածրարժեք պտուղներ տալ:

Պտղաբերելու համար ետը պետք է սկսել բույսի կյանքի յերրորդ տարուց, կամ թե առաջին պտղաբերման հետևյալ տարին:

Նոսրացման և ետի բոլոր ոպերացիաները կատարվում են վաղ գարնանը (ապրիլ-մայիս), իսկ ծերատումը՝ ամբողջ տարվա ընթացքում:

Սենյակի պայմաններում, առաջին պտղաբերումից 8—10 տարի անց յերիտասարդ ճյուղերի առաջացումը դանդաղում է, իսկ հին, արդեն պտղաբերած ճյուղերը մեռնում են: Այդպիսի բույսերը շատ թույլ են պտղաբերում: Վերականգնել նրանք նորից սկսեն լավ աճել և պտղաբերել, հարկավոր է բույսը յերիտասարդացնել, վերի համար բոլոր մանր ճյուղերն ամբողջովին կտրվում են, իսկ խոշորներն ետվում են իրենց յերկարության կեսի, կամ յերկու յերրորդի չափով: Այս դեպքում բույսի մեջ սննդանյութերի տեղափոխության համար նրա վրա քիչ քանակությամբ՝ տերևներով ճյուղեր պետք է թողնել: Այդպիսի ետից հետո բույսը պետք է տեղափոխել ավելի սննդարար հող ունեցող ծաղկամանի մեջ: Բույսը պետք է յերիտասարդացնել վաղ գարնանը:

ԿԻՏՐՈՆՆԵՐԻ ԲԵՐՔԻ ՆՈՐՄԱՎՈՐՈՒՄԸ

Ճյուղերով աճեցված կիտրոնները շատ վաղ են պտղաբերում, յերբեմն նույնիսկ ճյուղի արմատակալման առաջին կամ յերկրորդ տարին, իսկ յերրորդ տարին, վորպես կանոն, առատ ծաղկում և պտղաբերում են:

Շատ սիրողներ բոլորովին հաշվի չառնելով բույսի հասակը և նրա շրջությունը, առաջին ծաղիկները—պտուղները յերևալիս ամբողջովին թողնում են: Այդպիսի բան չպետք է թույլ տալ, վորովհետև պտուղների մեծ քանակը յերիտասարդ բույսն ուժեղ

չափով հյուժում է: Կտրոնի արմատակալման առաջին և յերկրորդ տարին կիտրոնի բույսի վրա յերևացող բոլոր ծաղիկները պետք է պոկել, յերրորդ տարին արդեն կարելի չէ թողնել 6—8 ծաղիկ, իսկ յեթե նրանք բոլորն ել պտուղ բռնեն, ապա նրանցից հարկավոր է թողնել 2—3 հատից վոչ ավելի, բայց ամենից լավ է այդ պտուղներն ել չթողնել և համբերություն ունենալ լավ ե այդ պտուղներն: Չորրորդ տարին արդեն կարելի չէ թույլ տալ աղատորեն ծաղկելու, բայց պահել 6—7 նոր կազմակերպված պտղից վոչ ավելի: Դրա համար պետք է ընտրել և պահել ամենալավ զարգացած պտուղները, իսկ մնացած բոլորը պոկել: Առաջին հերթին պոկում են թույլ, իրար շատ մոտ գտնված թույլ զարգացած շվերի վրա յեղած պտուղները:

Այդպիսի նորմավորման ժամանակ ստացվում են ավելի խոշոր և բարձր վորակի պտուղներ, բույսն ել նորմալ կերպով զարգանում է: Հետագայում նորմավորումը կատարվում է ամեն տարի:

Ծաղկելուց 2—3 շաբաթ հետո, նայած բույսի հասակին և աճեցողության ուժին, չտարվելով պտուղների առատությամբ, անհրաժեշտ է նրանք նոսրացնել՝ թողնելով այնքան պտուղ, վոր բույսը կարող է սնել և զարգացնել, հակառակ պարագայում կստացվեն մանր պտուղներ, իսկ ինքը բույսն ել շատ կհյուժվի: Հեղադալում, բույսը մեծանալուն զուգընթաց, խոշոր և լավ վորակ պտուղներ ստանալու համար, բոլոր կազմակերպված պտուղներն ամբողջությամբ չպետք է պահել, այլ կիսով չափ, մնացածը պոկել:

ՊԱՅԲԱՐ ՎՆԱՍԱՏՈՒՆԵՐԻ ՅԵՎ

ՀԻՎԱՆԴՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԴԵՍ

Սենյակի պայմաններում ցիտրուսային բույսերի վրա ամենից հաճախ պատահում են դանդաղ տեսակ վահանակիրներ: Դրանք միջատներ են, թեկուզ և իրենց արտաքին տեսքով միջատների նման չեն: Վահանակիրները մարմնի վերևից ծածկված են մուգ դարչնագույն կամ նարնջագույնավուն գույնի վահանիկով: Առանց բացառության բոլոր վահանակիրներն անշարժ են և սովորաբար տեղավորված են լինում տերևների ներքևի մասում, յերիտասարդ ճյուղերի և նույնիսկ պտուղների վրա: Վահանակիրները ծծում են բույսի հյուժը և այն խիստ թուլացնում են:

Վահանակիրները բաղմանում են շատ արագ: Նրանք տարեկան տալիս են 2—3 սերունդ և յեթե նրանց յերեւալուն պես պայքարի շտապ միջոցներ ձեռք չառնվեն, բույսը կարող է բուրրովին վռնչանալ: Վահանակիրների դեմ պայքարում են յուղասաղմային հմուխիա կամ անտրադին սուլֆատ կոչված բուժանյութը սրսկելով: Յեթե պատրաստ յուղասաղմային հմուխիա հնարավոր չէ ձեռք բերել, կարող էք պատրաստել ինքներդ: Պետք է վերցնել 4 կշռային մաս տրանսֆորմատորի յուղ և մեկ մաս կանաչ սապոն: Սապոնը յուղի հետ պետք է քիչ ջրի մեջ ալնպես տրորել, վոր խառնուրդից ստացվի թանձր փրփրակալած զանգված: Ստացված զանգվածը պիտի խառնել ջրի հետ՝ խառնուրդ պատրաստելու համար վերցրած յուղի յուրաքանչյուր 20 գրամին մեկ լիտր ջրի հաշվով: Ստացած խառնուրդով կարելի յե բույսը սրսկել:

Ինչպես վերը մատնանշվեց, քիչ քանակի բույսերը պետք է սրսկել պուլվերիզատորով, իսկ մեծ քանակությամբ բույսեր ունենալու դեպքում՝ հատուկ սրսկիչ մեքենայով: Այդ ժամանակ պետք է հետևել, վորպեսզի բույսը սրսկված լինի բոլոր կողմերից, ինչպես նաև ճյուղերի արանքները, մանավանդ տերևների ցածի կողմերը:

Նարինջները յուղով չպետք է սրսկել, նրանց կարելի յե միայն կանաչ սապոնի լուծույթ սրսկել:

Անաբազին սուլֆատի լուծույթ պատրաստելու համար պետք է վերցնել 4 լիտր ջուր, մեկ գրամ անաբազին սուլֆատ և 16 գրամ կանաչ սապոն: Սապոնը ջրի մեջ լուծելուց հետո պետք է նրա վրա ավելացնել անաբազին սուլֆատը:

Այրոս վահանակիրները գտնվում են տերևների, ցողունի և պտուղների վրա: Սովորական վահանակիրներից տարբերվում են շարժունությամբ՝ իրենց ամբողջ կյանքի ընթացքում:

Կարմիր տիգ.— Բացի վահանակիրներից ցիտրուսային բույսերին սենյակի պայմաններում ֆլասում է նաև կարմիր տիգ ֆլասատուն: Կարմիր տիգը կամ կարմիր սարդիկը պատահում է սենյակի համարյա բոլոր բույսերի վրա. դրանք աչքով հաղիվ նկատելի սարդիկներ են, վորոնք նստած են տերևների ցածի կողմի վրա և իրենց հետևից սպիտակ կետերի ձևով հետքեր են թողնում: Տղից ուժեղ ֆլասված տերևները դեղնում և թափում են: Կարմիր տիգերի դեմ պայքարի միջոցները նույնն են, ինչ վոր վահանակիրների դեմ: Սրանց դեմ կարելի յե գործադրել նաև ծծմբով

փոշոտում, բայց ծծմբի հոտը սենյակի համար շատ անախորժ է, ուստի ավելի լավ է պայքարել յուղասաղմային հմուխիայով: Կարմիր տիգի դեմ կարելի յե գործադրել նույնպես տերևները սառը ջրով լվանալու և սրսկելու միջոցը:

Պետք է նկատել, վոր ընդհանրապես հմուխիաներով սրսկելը բացասաբար է ազդում բույսի վրա, ուստի այն հաճախ գործադրել չի կարելի, այլ այդ միջոցին պետք է դիմել միմիայն բույսի ուժեղ վարակվածության դեպքում, տարեկան 2—3 անգամից վոչ ավելի: Սրսկման լավագույն ժամանակը համարվում է ձմեռը:

Վորպես պայքարի միջոց, սենյակի պայմաններում միանգամայն հնարավոր է գործադրել ֆլասատունների՝ ձեռքով հավաքումը: Սակայն ձեռքով հավաքելու դեպքում ամենամանր, հասարակ աչքով հաղիվ տեսանելի միջատները ֆլուում են բույսի վրա, վորոնք հետագայում մեծանում են և նորից բազմանում, ուստի անհրաժեշտ է ամբողջ ժամանակ հետևել, և թույլ չտալ ֆլասատուններին ուժեղ բազմանալ:

Ավելի հեշտ է կանխել ֆլասատունների և հիվանդությունների յերևալը, քան թե հետագայում նրանց դեմ պայքարելը: Վնասատուների առաջ դալու դեմ նախադրուշական միջոցների կիրառման անհրաժեշտ պայման հանդիսանում է ժամանակին տարված խնամքը (վոռոգում, պարարտացում, վերատնկում և այլն): Վնասատուներ յերևալուն պես նրանց դեմ պայքարը պետք է սկսել անմիջապես:

Հիվանդություններ.— Ցիտրուսների վրա ամենատարածված հիվանդությունը այսպես կոչված՝ գոմոզը կամ խեժահոսությունն է: Խեժահոսությունը—բույսի ցողունից կամ ճյուղերից հեղուկի—խեժի արտահոսությունն է, վոր ողի մեջ սոսնձի նման պնդանում է: Խեժահոսության դեմ պայքարելը բավական դժվար է:

Յեթե խեժահոսությունը լինում է ցողունի կամ հիմնական ճյուղերի վրա, ապա անհրաժեշտ է ամբողջ վարակված մասը մինչև առողջ տեղը կտրել, իսկ վերջն անմիջապես ախտահանել պղնձարջասպի լուծույթով (մեկ լիտր ջրին 50 գրամ պղնձարջասպ), իսկ հետո ծածկել յուղաներկով կամ մածիկով:

Յեթե խեժահոսությունը՝ նկատվի արմատավզիկի մոտ կամ պատվաստի տեղից ցած, ապա կեղևի մասնակի վարակման դեպքում պետք է կտրել հիվանդոտ կեղևը ու բնափայտը: Իսկ յեթե

հիվանդութիւնը զարգացել և ողակած և (ցողունի շուրջը), բույսը պետք է վոչնչացած համարել և անմիջապէս այրել:

Վարակված ճյուղերն ու կեղևի մասերը կտրելուց հետո անմիջապէս պիտի այրել, իսկ այն գործիքները, վորոնցով կտրել են, պետք է ֆորմալինով ախտահանել:

Մշակ. սունկ.— Մյուս հիվանդութիւնը, վոր հաճախ պատահում է տերեւների, ճյուղերի և պտուղների վրա, մրոտ սունկ կոչված հիվանդութիւնն է, վոր կազմում է սև փառ: Այս սունկը բույսի վրա յերևան է գալիս բացառապէս այն դեպքում միայն, յերբ բույսն ուժեղ չափով վարակված է լինում վահանակիր ֆլասատուով՝ բնակվելով նրա քաղցր տրտաթորութիւնների վրա: Սունկն անուղղակի ֆլաս է պատճառում. փառով ծածկելով տերեւները՝ դրանով դժվարացնում է բույսի շնչառութիւնը: Այդ սունկի զարգացումը կանխելու համար պետք է խնամքով պայքարել վահանակիրների դեմ: Վահանակիրները վոչնչացումով կվերանան նաև այդ սնկերը:

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

Ներածութիւն	3
Ցիտրուսային բույսերի տեսակների և փոփոխականների ընտրութիւնը սենեկային մշակության համար	7
Կիտրոնի լավագոյն սորտերը	8
Սենյակում բույսերն ինչպէս դասավորել	13
Ամառը բացոթյա պայմաններում բույսերն ինչպէս պահել	14
Ցիտրուսային բույսերի սենեկային մշակության համար անհրաժեշտ ինվենտարը և ամանեղենը	16
Կիսատափառային մշակության համար հող պատրաստելը	18
Ցիտրուսային բույսերի բազմացումը	20
Բազմացումը կտրոններով	26
Բույսերի տնկումը ծաղկամանների և կիսատափառների մեջ	30
Բույսերի վերատնկումը	32
Պարարտանյութերի գործադրումը	36
Բույսերը ջրելը և սրսկումը	38
Հողի փխրեցումը և ամանեղենի խնամքը	41
Կիտրոնի ձեւավորումը և հտը	41
Կիտրոնների բերքի նորմավորումը	46
Պայքար ֆլասատուների և հիվանդութիւնների դեմ	47

Թարգմանեց՝ Լ. Ոհանյան
Տեխ-խմբագիր և սրբագրիչ՝ Ս. Այվազյան
Դրավիտի լիազոր № 1170
Հրատար. 417, տիրաժ 1500, պատվեր 327
Հանձնված է արտադրության 1937 թ. ապրիլի 3-ին
Ստորագրված է տպագրության 1937 թ. ապրիլի 19-ին

Գյուղհրատի տպարան, Յերևան, Նալբանդյան, № 11

214

ՀԱՅԿԱՆ ԳՐԱԴԱՐԱՆ

27 АПР 1937

11

26968

Наркомзем Арм. ССР

М. Капциньель, А. Зарецкий

Комнатная культура
лимонов

Сельхозгиз

1937

Ереван